

Detaljplan för Svenska Mässan, nytt höghus mot Korsvägen, Heden 34:16 m.fl, inom stadsdelen Heden i Göteborg

Kulturmiljöutredning och
antikvarisk konsekvensbeskrivning

PROJEKTINFORMATION

Uppdrag:	Kulturmiljöutredning och antikvarisk konsekvesbeskrivning för detaljplan för Svenska Mässan, nytt höghus mot Korsvägen, Heden 34:16 m.fl, inom stadsdelen Heden i Göteborg
Uppdragsnummer:	Sweco 30043076
Status:	Slutversion
Datum:	20221118
Beställare:	Göteborgs stad, stadsbyggnadskontoret
Kontakt beställare:	Sabina Uzelac, Madelene Seberbrink och Linnea Tidäng
Konsult:	Sweco
Uppdragsledare:	Elin Bäckersten
Medverkande:	Moa Andersson
Granskare:	Annika Kaas

Innehåll

Inledning	4
Relevant lagstiftning, planer & program	6
Miljöbalken (MB)	6
Kulturmiljölagen (KML)	10
Plan- och bygglagen (PBL)	12
Planer & program	14
Kulturmiljöanalys	16
Tidigare antikvariska bedömningar	16
Bebyggelseutveckling & stadbyggnadshistoria	18
Beskrivning och karaktärisering	22
Bedömning	32
Planförslaget	36
Sammanfattning - samlad bedömning	40
Konsekvensanalys	42

Bakgrund & syfte

Sweco har fått i uppdrag av Göteborgs stad att ta fram en kulturmiljöutredning inför framtagande av en ny detaljplan för Svenska Mässan inom kvarteret Topasen, fastigheten Heden 34:16. Kulturmiljöutredningen innehåller även en antikvarisk konsekvensbeskrivning. Planarbetet är nu i samrådsskedet.

Syftet med detaljplanen är att pröva möjligheten att uppföra ett nytt höghus mot Korsvägen och en ny entré mot Skånegatan. Planens syfte är även att förstärka Korsvägen som mötesplats i samband med byggnationen av Västlänken. En viktig del av arbetet med att ta fram detaljplanen är att ta hänsyn till och utforma den nya miljön med kulturmiljön som utgångspunkt. Föreliggande kulturmiljöutredning med antikvarisk konsekvensbeskrivning ska användas i det fortlöpande planarbetet och synliggöra antikvariska ingångsvärden som en del i det fortsatta arbetet avseende lämplig fortsatt planeringssinriktning, utformning och gestaltning.

Planområdet

Planområdet ligger i anslutning till och är en del av Svenska Mässan, fastighet Heden 34:16 och avgränsas av Örgrytevägen, Korsvägen och Skånegatan. Inom planområdet finns två byggnader.

Planområdet ingår i den kontrastrika kulturmiljö som omger Korsvägen, en miljö med distinkta möten mellan historiens olika tidslager. Korsvägen är en plats med lång historia som samlar många olika berättelser och kulturmiljövärden. Korsvägen har en mycket lång tradition som korsväg och knutpunkt med betydelse för staden. På och mot Korsvägen får betraktaren en tydlig bild av Göteborgs stads utveckling i och med att stadens expansion och framväxt från 1600-talet till vår

samtid är synlig i stadsrummet. Planområdet ligger delvis inom och angränsar till riksintresse för kulturmiljövärden, Göteborgs innerstad (O 2:1-5).

Utredningsområde & avgränsning

Utredningsområdet omfattar kvarteret Topasen i vilket Svenska Mässans byggnader finns och anslutande stadsrum med fokus kring Korsvägen, se grön markering på kartan på följande sida.

För bedömning av eventuell påverkan på uttryck för riksintresse för kulturmiljövärden till följd av planförslaget har sex stycken synbilder mot planområdet och utredningsområdet valts ut. Synbilderna är utvalda tillsammans med Göteborgs stad.

Förutsättningar

Kulturmiljöutredningen tar sin utgångspunkt i *Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Korsvägen med omgivning* (Atiquum 2014). I kapitel Kulturmiljöanalys har information från tidigare utförd kulturmiljöutredning inarbetats. I kapitel Bedömningsgrunder har Kritiska punkter från *Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Korsvägen med omgivning* inarbetats. Fokus för Swecos arbete har varit att addera information och beskrivning av planområdet med anslutande stadsrum.

Konsekvensbeskrivningen tas fram för att beskriva och bedöma planförslagets eventuella påverkan på omgivande kulturmiljö. Konsekvensbeskrivningen bedömer inte tävlingsförslaget. Bedömning görs under pågående planarbete på samrådshandlingar. Konsekvensbeskrivningen utgår från planförslagets påverkan på nuläget med undantag att byggrätten för Nya Konst på Götaplatsen illustreras i synbilden från Götaplatsen.

Miljöbalken (MB)

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. Balken ska tillämpas så att bland annat värdefulla kulturmiljöer skyddas och vårdas. Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som från allmän synpunkt har betydelse på grund av deras kulturvärden ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada dem. Är området av riksintresse för kulturmiljövården så ska det skyddas mot påtaglig skada. Hänsyn till kulturmiljöer av allmänt intresse och riksintresse regleras i 3 och 4 kap. Miljöbalken skyddar i 4 kap, första paragrafen värdefulla natur- och kulturmiljöer.

Riksintresse för kulturmiljövården (MB 3 kap)

Riksintressen för kulturmiljövården är sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. Det är områden som pekats ut av Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet gemensamt. För riksintresseområden för kulturmiljövården gäller att de ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på kulturmiljön. Till varje område (anspråk) som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövård finns en riksintressebeskrivning, som redogör för anspråket. Det är den delen av anspråken som regleras enligt lag (Miljöbalken 3 kap 6 §).

Planområdet ligger delvis inom och angränsande till riksintresse för kulturmiljövården - Göteborgs innerstad O 2:1-5. Delar av utredningsområdet ligger inom riksintesseområdet Göteborgs innerstad och flera av riksintessets uttryck återfinns här, däribland kvarteret Turmalinen i stenstaden, kvarteren Drottningholm och Skokloster inom Lilienbergs stadsplan samt Johannebergs landeri och gatunätet.

Göteborgs stad har tagit fram ett kunskapsunderlag,

Kulturmiljövårdens riksintressen inom centrala Göteborg. Utredningsområdet ligger delvis inom områdena Vasastaden, Lorensberg, Annedal, Nedre och Övre Johanneberg med delområdena 2. *Stenstaden* (Vasastaden, Lorensberg, Heden), 4. *Institutionsområde och villastad med omgivande grönska* (Vasastaden, Lorensberg, Götaplatsen, Universitetet) och 5. *Terränganpassat och funktionalistiskt stadsbyggande, rester av landerier* (Nedre och Övre Johanneberg samt Korsvägen). På följande uppslag visas relevanta delar ur kunskapsunderlaget.

Göteborgs innerstad O 2:1-5

Motivtexten för Göteborgs innerstad anger följande:

"Storstadsmiljö, formad av funktionen som "Sveriges port mot väster" och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta sjöfartsstad samt residensstad, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre seklers handelsaristokrati. Ett av de förmåsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Universitetsmiljö, Stiftsstad)".

Följande uttryck bedöms kunna komma att beröras av eventuell exploatering inom Kv Topasen:

Fästningsstaden

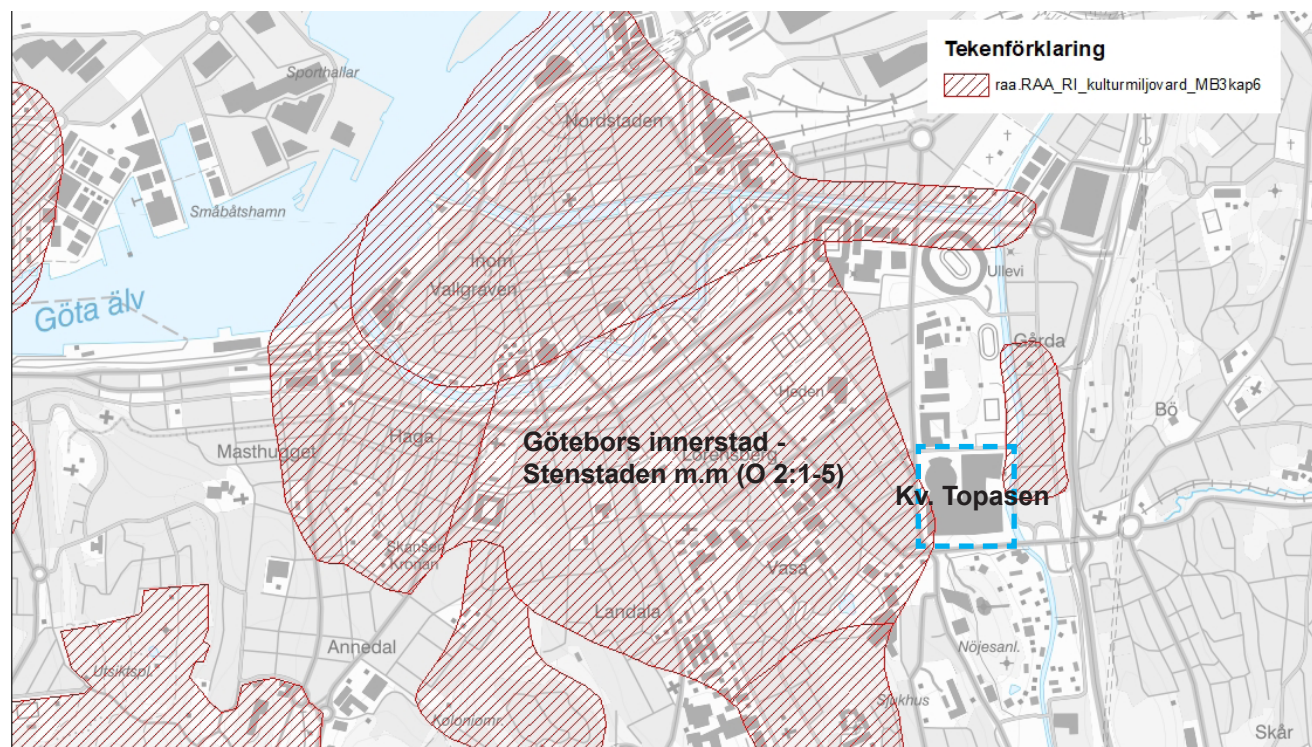
- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.

Hamn-, sjöfarts- och handelsstaden

- Det sena 1800-talets storstadsomdaning och utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdsel teknik, spridningen av olika verksamheter och skilda socialagrupper levnadsförhållanden.
- Kommunaltekniska anläggningar som vattentorn och spårvägarna. De stora utvidgningsområdena

med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och Vasagatan, de palatslika "parkkvarteren" och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängd bland hyreshusen.

- 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade orgelbundna planmönster men även fullföljande av rutnätsstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter.
- Göteborgska särdrag i stadsbilden. Stadssiluetten från älven och bergshöjderna runt staden med utblickar mot stadens omgivning. Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, det vill säga ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar
- Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergiska nyklassicismen följt av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olikautvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden. Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.

2 STENSTADEN

VASASTADEN, LORENSBERG, HEDEN

KULTURHISTORISKT INNEHÅLL

■ Fästningsstaden (staden innan rivningen av befästningarna 1623-1840)

- Marken där Vasastaden ligger ingick i Göteborgs stads ägor från grundläggningen men nyttjades de första 200 åren som betesmark eller arrenderades ut till landområden.
- Landerierna var jordbruksenheter och låg längs landsvägarna in till staden.
- Den viktigaste landsvägen var Södra vägen, längs denna planterades år 1788 en allé, Gamla allén.
- Kronans militär hade sin övning på den utanför staden belägna öppna heden, "Exercisheden".

■ Stenstadens utbyggnad utanför vallgraven 1840-1900

- För att alla ytor innanför vallgraven skulle bebyggas först så ridade byggnadsförbud i parkstråket. En rad med villor uppfördes dock i Nya alléns östra del på 1840-talet, bland annat Dicksonska villan. I övrigt präglade landerierna fortfarande området kring 1800-talets mitt.
- När alla tomter innanför vallgraven var utbyggda utlystes en stadsplanetävling.
- En plan utarbetades 1862-1866 med syfte var att uppföra ett förenat bostadsområde med stora stenhus i de nya stadsdelarna Lorensberg och Vasastaden.
- Planmönstret inspirerades av det parisiska esplanadsystemet, en planstil som kännetecknades av ett rätvinkligt rutnät med trädplanterade huvudstråk (esplanader). Planstilen uppkom under 1800-talet för att råda bot på storstadens trångboddhet, låga hygieniska standard samt buller- och luftproblem.
- Kungssportsavenyn och Vasagatan blev Göteborgs nya huvudstråk och Södra vägen med Gamla allén behölls i sin gamla sträckning.
- Även parkerna och platserna - Vasaparken och Vasaplatsen - var grundläggande för planen. Vasaplatsen fick sin triangulära form efter Lorensbergs och Vasastadens gatusystem som möttes här. Platsen ordnades i en strikt stil, inspirerad av kontinentens barockträdgårdar. I dess förlängning mot söder anlades Vasaparken i engelsk stil på kuperad terräng.
- Utbyggnaden av stenstadens första etapp genomfördes successivt från 1868 till cirka år 1900. Byggnandet inleddes närmast Hagakyrkan och i trakten av Kungssportsavenyns norra del. Avslutningen skedde med färdigställandet av Vasaplatsen.
- Det moderna Göteborg växte fram med det sena 1800-talets Paris, Wien, Berlin m.fl. som förebilder. Nya samhällsgrupper framträdde - det industrialiserade Göteborgs överklass och medelklass som hade anspråk på bekväma och tidsenliga bostadsförhållanden utanför stadens larm.
- Några byggmästare och arkitekter dominerade byggandet av stenhusen de första 15-20 åren. Bland annat ska nämnas Dahn, Rapp och Krüger som var kända för sin kvalitetsmedvetna arkitektur och byggnadsteknik. Från mitten av 1880-talet blev kvalitén mer blandad då fler producenter gav sig in på marknaden.
- Flera institutionsbyggnader ingick i 1866 års plan. Bland de bevarade institutionerna finns "Bracka" (fattigförsörjningsanstalt), Vasaskolan, Chalmerska institutet, Tabernaklet (baptistkyrka), Vasa högre allmänna läroverk (Schillerska) och Nya elementarläroverket för flickor (Viktorskolan).

■ Stenstadens utvidgning 1900-1935

- Från omkring år 1900 skedde den fortsatta utvidgningen av Vasastaden och Lorensberg söderut. De stora stenhusen blev i vissa fall uppblandade med landshövdingehus i trä.
- Nya planeringsideal blev rådande. Rutnätet förskjuts med anpassning till terräng och det eftersträvas brutna gatuperspektiv.
- Fullföljandet av rutnätstaden fortsätter också, särskilt i kvarteren söder om Heden fram till Korsvägen.

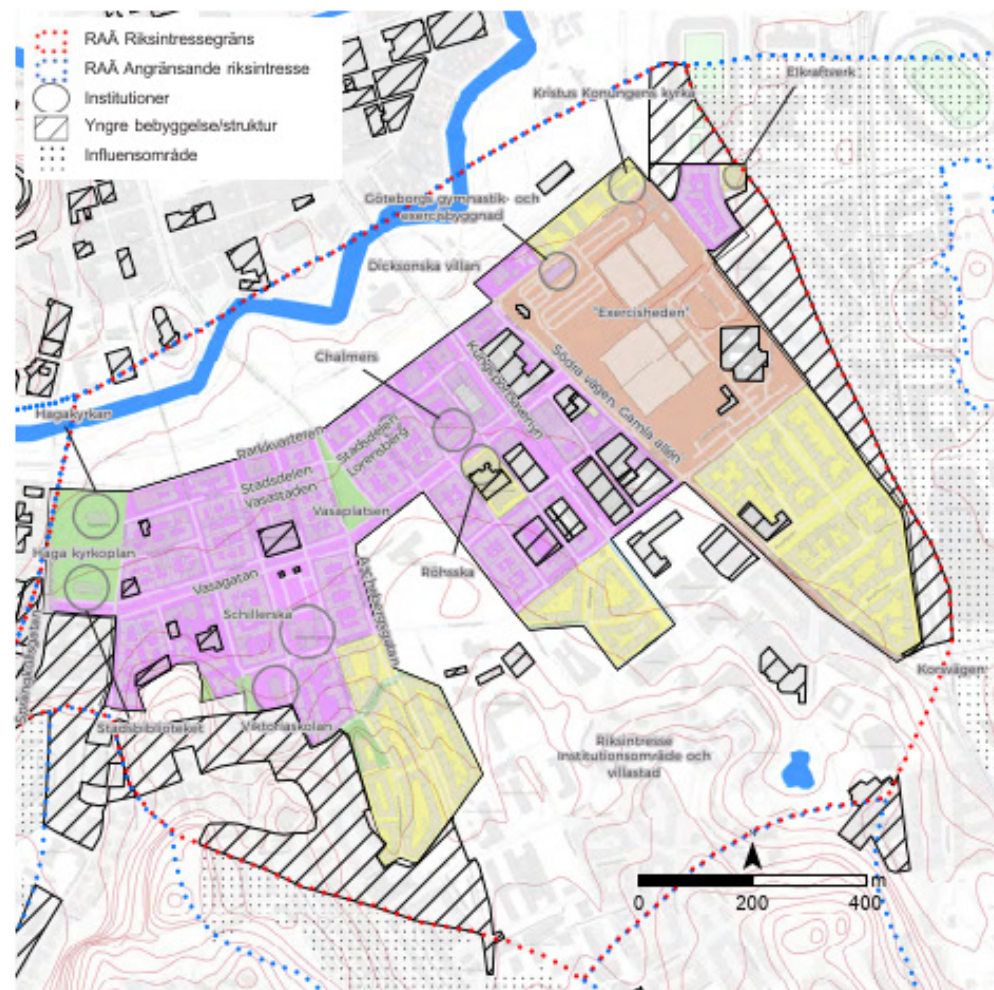
○ Institutioner och anläggningar

- Institutionsbyggnandet under andra halvan av 1800-talet var omfattande och signalerar samhällets ökade ambitioner inom kultur, föreningsliv, idrott, socialvård och utbildning.
- Institutionerna uppfördes genom donationer från det göteborgska näringslivet.
- Utöver skolor, museer och bibliotek anlades även tekniska anläggningar som spårvägar och elkraftverk. Spårvägar var till en början i privat ägo men övergick sedan till staden.

■ Topografin och grönskan som åtskilt stadsdelar

- Fram till mitten av 1800-talet var Haga kyrkoplän en betesmark mellan trådstaden Haga och den uppväxande stenstaden Vasastaden. Hagakyrkan uppfördes på Sprängkullen år 1859 som en av tre första större institutionsbyggnader utanför vallgraven. I 1866 års plan avsattes platsen från Hagakyrkan till Vasagatan som park.
- På samma sätt som vallgravsstråket skulle Haga kyrkoplans park skilja stadsdelarna åt, den äldre arbetarstadsdelen Haga från den nya Vasastaden. Parken anlades 1890. Hagakyrkan utgjorde gränsen mot norr och Stadsbibliotekets färdigställande år 1900 innebar en motsvarande gräns mot söder.

Texter baserade på Bevarandeprogrammet för Göteborgs stad (Stadsbyggnadskontoret) samt Göteborg - Kulturmiljöer av riksintresse (Länstyrelsen).

Utdrag ur Kulturmiljövårdens riksintressen inom centrala Göteborg (2020)

5 TERRÄNGANPASSAT OCH FUNKTIONALISTISKT STADSBYGGGAND E, RESTER AV LANDERIER

NEDRE OCH ÖVRE JOHANNEBERG SAMT KORSVÄGEN

KULTURHISTORISKT INNEHÅLL

Fästningsstadens landområden

- Markerna utanför den befästa handelsstaden Göteborg ägdes av staden sedan grundandet. De användes som betesmarker eller arrenderades ut som landområden till stadens borgare som där bedrev jordbruk. Jordbruksmarkerna sträckte sig ända fram till den befästa staden.
- Landeriet Johanneberg har anor från 1700-talet. Markerna uppläts för arrende i slutet av 1700-talet då manbyggnad och flyglar uppfördes.
- Landeriet Carlsberg grundades som eget landområde 1803, och fick sedermera en engelsk park. Landeriet löstes in av staden 1886 och byggnaderna revs på 1920-talet, i samband med att Carlanderska sjukhuset byggdes på platsen 1927. Parken gjordes då om till sjukhuspark, med vissa strukturer bevarade från landområdet.

Stadens utvidgning 1900-1935

- Från omkring år 1910 skedde den fortsatta utvidgningen av Vasastaden och Lorensberg söderut.
- Bebyggelsen avspeglar tydligt olika samhällsskikt. I Nedre Johanneberg (på höjden ovanför Lorensbergs exklusiva villastad) uppfördes flera kvarter med stora hyreshus 1924-1938.
- I ett stråk väster om Södra vägen planlades bostadskvarter enligt samma mönster av storgårdar.

Topografin och grönskan som åtskilt stadsdelar

- Planen för Nedre Johanneberg ändrades på 1930-talet i form av ett mellanliggande grönområde som avdelade de två stadsdelarna. Grönskan inramade det nya landmärket Johannebergskyrkan.

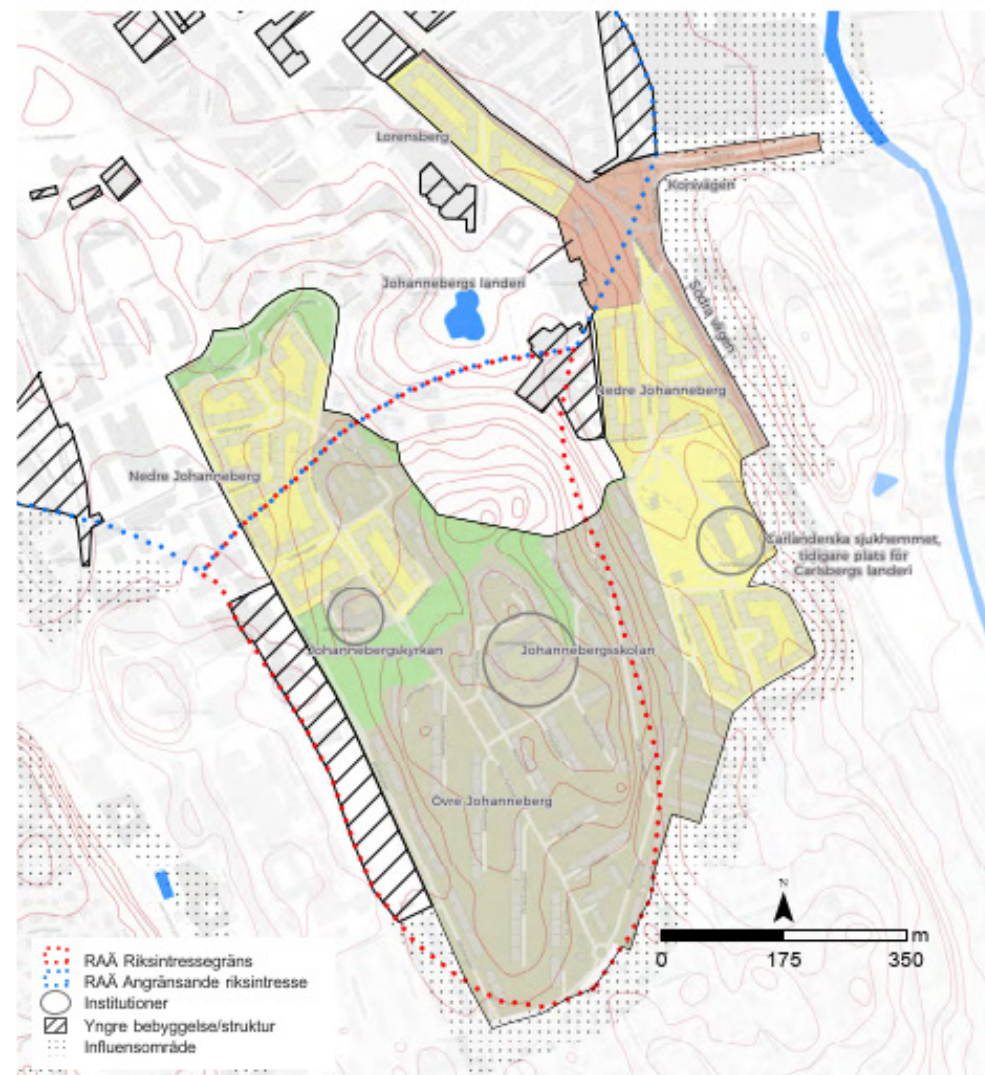
Folkhemmets funktionella stadsbyggande

- Stadsplan utarbetad av dåvarande stadsplanchefen Uno Åhrén, fastställd 1936. Området byggdes ut 1937-1944.
- Planen omfattade cirka 80 hus som var friliggande enligt det rådande funktionalistiska stadsplaneidealet "hus-i-park".

Offentliga institutioner och anläggningar

- Institutionsbyggnader fortsatte att uppföras genom donationer; Carlanderska sjukhemmet.
- Övre Johanneberg fick en institution med stora arkitektoniska ambitioner i Johannebergskyrkan, invigd 1940.
- Området kompletterades med en skola (Johannebergsskolan) och en liten centrumanläggning med post och bank på 1950-talet.

Texter baserade på Bevarandeprogrammet för Göteborgs stad (Stadsbyggnadskontoret) samt Göteborg - Kulturmiljöer av riksintresse (Länstyrelsen).

Utdrag ur Kulturmiljövårdens riksintressen inom centrala Göteborg (2020)

Fornlämning

En fornlämning är enligt kulturmiljölagen en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. En fornlämning ska också ha tillkommit före år 1850. Alla åtgärder som innebär övertäckning, grävning, flytt eller annan ändring av fornlämningen kräver tillståndsprövning. Prövningen görs av Länsstyrelsen.

Övrig kulturhistorisk lämning

En övrig kulturhistorisk lämning är en lämning som inte har ett automatiskt skydd i enlighet med Kulturmiljölagen. Här krävs ett samråd med Länsstyrelsen för en bedömning av just denna lämning, om den av särskilda skäl bör fastställas som fornlämning eller om bedömningen övrig kulturhistorisk lämning kan kvarstå.

Fornlämningsområde

Till varje fornlämning hör ett markområde runt om lämningen som har samma lagskydd som själva fornlämningen. Detta område benämns fornlämningsområde och kan likställas med ett skyddsområde. Områdets storlek skiftar beroende på fornlämningens art och dess läge i landskapet. Ett gravfält har ett större skyddsområde än en milsten längs en väg. I Riksantikvarieämbetets register Fornsök finns de registrerade fornlämningarna markerade. Markeringen omfattar inte skyddsområdet. Skyddsområdets storlek fastställs av länsstyrelsen från fall till fall.

Plan- och bygglagen (PBL)

I Plan- och bygglagen (PBL) hanteras särskilt värdefull kulturmiljö genom förvanskningförbud, varsamhetskrav och prövning av lokalisering samt avvägningarna mellan allmänna och enskilda intressen.

Vid ändring i den byggda miljön ska alltid bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sådant sätt som är lämpligt med hänseende till en god helhetsverkan.

Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om områdets särart/karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning. För att undvika en förvanskning måste därför bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekats ut. Dessa ska skyddas och ligga till grund för val av ändringar och vidare exploatering, för att det kulturhistoriska värdet inte ska minska.

Förvanskningförbudet gäller alltid, och ska följas av alla, såväl kommunen som fastighetsägare och hyresgäster. Förvanskningförbudet ska tillämpas vid alla åtgärder som berör miljön.

Kommunens ansvar

Kommunen har enligt lagstiftningen ett särskilt ansvar vid planläggning och frågor om lov i särskilt värdefulla miljöer. Det är kommunens ansvar att det allmänna intresset bevakas och prioriteras. Kommunen har även ett uttalat ansvar att skydda de särskilt värdefulla kulturmiljöerna vid planläggning. Detta innebär att kommunen inte kan utarbeta en detaljplan som skadar den särskilt värdefulla kulturmiljön och ska besluta om lämpliga bestämmelser som garanterar ett fullgott skydd för miljön.

Plan- och bygglagen (2010:900)

Kulturmiljö i Plan- och bygglagens andra kapitel

2 kap. 6 § 1

Vid planläggning, i ärende om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Vid planläggning ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Lag (2014:477)

Kulturmiljö i Plan- och bygglagens åttonde kapitel

8 kap. 17 §

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

8 kap. 13 §

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

1. Andra anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7§,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser,

Boverkets föreskrifter för särskilt värdefull byggnad (BFS 2011:6)

En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 8 kap. 13 § PBL antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Vad som sägs om byggnader gäller även för bebyggelseområden.

En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden.

Exempel på detta är:

- Byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt.
- Byggnader som belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika grupperns livsvillkor, stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster.
- Byggnader som har representerat för lokalsamhället viktiga funktioner eller verksamheter.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen.

Exempel på detta är:

- Byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbilismens genombrott, immigration eller emigration.
- Byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammade i sin samtid.
- Byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

En byggnad kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang. Exempel på detta kan vara byggnader som haft stor betydelse i ortens sociala liv eller för ortens identitet eller i lokala traditioner.

I begreppet särskilt värdefull byggnad ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang har få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad.

Planer & program

Översiktsplanen är kommunens avsiktsförklaring som visar hur kommunen anser att den fysiska miljön bör användas och utvecklas på kort och lång sikt. I en översiktsplan kan landskapets och bebyggelsens kulturvärden tydliggöras och analyseras utifrån ett större sammanhang.

Gällande detaljplaner

Detaljplan 1480K-II-3464

Planen beslutades 1976 och omfattar idag kvarterets norra del med Scandinavium och Valhallabadet, användning indrottsändamål. Omfattade ursprungligen även Svenska Mässan.

Detaljplan 1480K-II-4256 Gårda och Heden, utbyggnad av Svenska Mässan mot Öster (Kv Topasen)

Lagakraft 1996 och omfattar mässhall, utställningsområde, idrott samt parkstråk.

Detaljplan 1480K-II-4424 Heden, Svenska Mässan (Hotell Gothia)

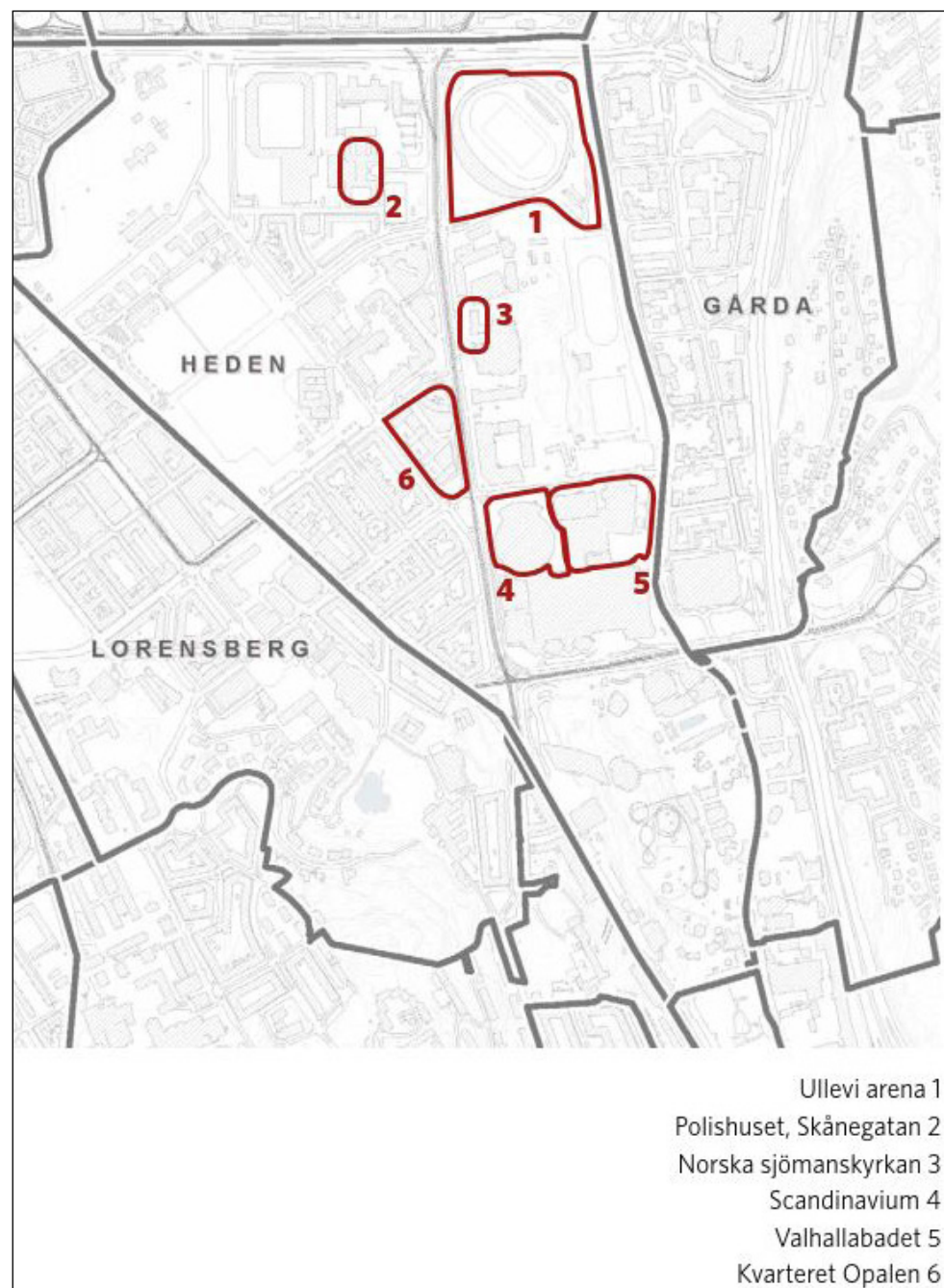
Lagakraft 1999 och omfattar hotell och gemensamhetsanläggning såsom samlings- och utställningslokaler som omfattar Svenska Mässans samlings- och utställningslokaler.

Detaljplan 1480K-II-4959 heden, Hotell Gothia Towers

Lagakraft 2008 och omfattar hotell och gemensamhetsanläggning såsom samlings- och utställningslokaler för Svenska Mässan.

Skyddad bebyggelse & Bevarandeprogram

Runt Korsvägen finns flera byggnader med högt kulturhistoriskt värde. Alla kvarter som möter Korsvägen ingår i Göteborgs bevarandeprogram, ***Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg***, del 1, 2 och 3. Inom kvarteret Topasen ligger Valhallabadet och Scandinavium, båda ingår i ***Moderna Göteborg*** (bevarandeprogrammet del 3). En stor del av bebyggelsen i utredningsområdet ligger inom äldre planer varför endast ett fåtal byggnader är försedda med skydd för kulturvärden genom planbestämmelser.

Kartan är hämtad från *Moderna Göteborg*, Göteborgs stad

Tidigare antikvariska bedömningar

I *Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Korsvägen med omgivning* som togs fram år 2014 i samband med planeringen för Västlänken beskrivs Svenska Mässans närområde som ett stadsrum med flera olika historiska dimensioner som alla bidrar till att forma platsen och upplevelsen av den.

I den fördjupade kulturmiljöbeskrivningen beskrivs det *kulturhistoriska berättarinnehållet*, det vill säga kunskap som förmedlas genom miljön, strukturen, byggnaderna om kulturhistorien, *karaktärsdragen*, de fysiska strukturer som bär och förmedlar berättarinnehållet och *upplevelsen* av kulturmiljön inom utredningsområdet för Västlänkens detaljplan vid Korsvägen, med andra ord hur vi tar till oss och tillgodogör oss karaktärsdrag och berättarinnehåll.

På denna sida återges de delar som bedömts vara relevanta för arbetet med den nu aktuella detaljplanen.

Kulturhistorisk berättarinnehåll

Korsvägen är kommunikationshistoriskt intressant med en *Lång tradition som korsväg och knutpunkt*. Vid Korsvägen finns *Lager på lager av berättelser* vilket ger en tydlig bild över hur staden har expanderat och vuxit. Johanneberg och Lisebergs landeri är *Viktiga rester från landeriepoken*, Göteborgs äldre historia. Bevarade spår av den *Storslagna utställningen*, bland annat inom Lisebergs nöjespark. Vid Korsvägen möts *Exempel på skilda stadsplaneideal* och *Arkitektur utifrån högborgerliga ideal*.

Karaktärsdrag

Den triangulära formen som uppstått mellan gatu- och spårvagnsnätet. *Trappor och terrasseringar* följer terrängens linjer. *Välbevarad arkitektur och viktig fondverkan* samt *Korsvägens äldsta bebyggelse ger historisk tyngd* samt *Tradition på Liseberg*, synlig i resterna av landeriet, jubileumsutställningen och färgschemat.

Upplevelse

Korsvägens påtagligt öppna karaktär med fria siktlinjer ger en *360°-upplevelse mot historien*. Korsvägen domineras och får sin form av de fyra huvudgatorna som strålar ut från platsen. *Visuellt samband och siktlinjer på Korsvägen* är en viktig del i både den historiska förståelsen för platsen som upplevelsen av densamma. Där sekelskiftets stenstad slutade vidtog landerierna med odlingsmark och trädgrönska. En del av denna grönska finns kvar i form av ett parkstråk från "Himlabacken" nedanför Hvitfeldtska gymnasiet, via Lorensbergs vilastad, Renströmsparken och Johannebergs landeri till Lisebergs nöjespark – ett *Grönt samband*.

Bebyggelseutveckling & stadbyggnadshistoria

Följande avsnitt belyser det historiska berättarinnehållet inom planområdet och i anslutande stadsrum. Det görs i syfte att redogöra för bebyggelseutveckling och stadsbyggnadshistoria samt för hur planideologiska och arkitektoniska ambitioner har relevans för rumsupplevelsen idag.

Korsvägen & Kv Topasen

På en karta över Göteborg från 1809 syns den södra infartsvägen till staden dela sig mot Mölndal och Örgryte i Korsvägens läge. Vid mitten av 1800-talet kantades vägen av småskalig bebyggelse och i närområdet finns flera landerier däribland Liseberg, Stora Burgården och Johannebergs landeri.

År 1872 framträder strukturerna tydligare. På en karta står Korsvägen utmärkt. Trädgårdsanläggningen på Johannebergs landeri möter Korsvägen och den södra landsvägen kallad Mölndalsvägen. På Mölndalsvägens östra sida är tomter utlagda, flera av dem bebyggda med friliggande hus. Den ännu inte byggda, men sedan 1860-talet planerade, staden syns utlagd på kartan, däribland Skånegatan och Sten Sturegatan.

I samband med Göteborgsutställning 1923 togs ett kartverk fram som visar staden och utställningsområdet. På en tillfällig viadukt från Johannebergs landeri som ingick i utställningsområdet, kom man över Korsvägen till Exportutställningen som låg på den då utbyggda Skånegatans östra sida. Exportutställningen låg till största delen i det kvarter som Svenska Mässan, Scandinavium och Valhallabadet nu ligger inom. Lisebergs landeri ingick också i utställningsområdet. Till Liseberg gick den linbana som utgick från berget ovan Renströmsparken. Eklandagatan hade ännu inte byggts ut varför en större del av trädgårdsanläggningen

ytmässigt finns kvar. Det tillfälliga utställningsområdet upptar stora ytor men den stora skillnaden på de femtio år som passerat sedan kartan från 1872 ritades är att de rätvinkliga stenstadskvarteren mellan Korsvägen och Heden samt på Södra vägens västra sida byggts ut.

I början av 1900-talet när Albert Lilienberg var förste stadsingenjör i Göteborg planerades kvarteren runt Johannebergs landeri och från Korsvägen söderut. Här växte en annan typ av stenstad fram i terränganpassade kvarter och med svängda gator.

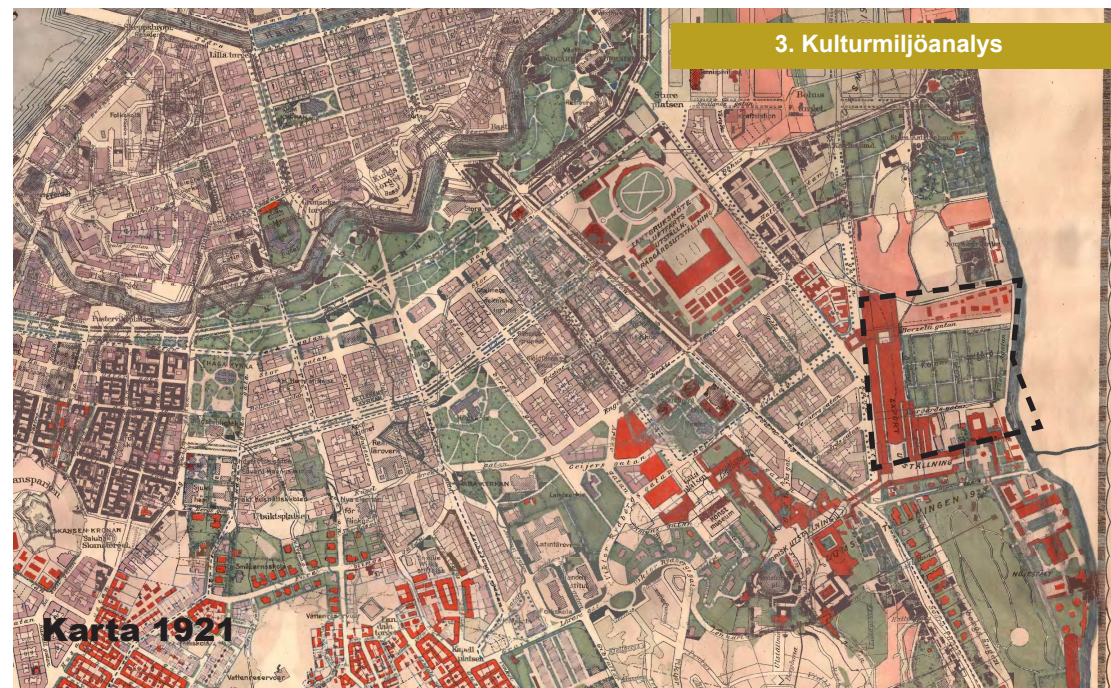
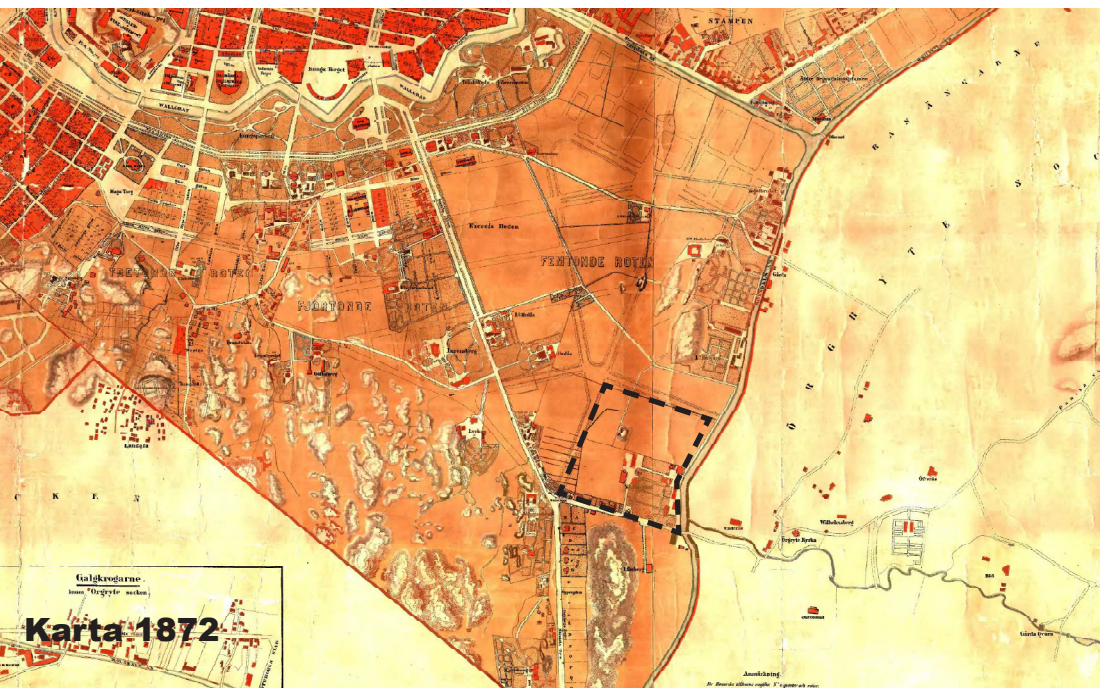
I mitten av 1970-talet visas på den ekonomiska kartan hur Eklandagatan och kvarteren längs denna byggts ut. Johannebergs landeris trädgårdsyta har minskat som en konsekvens av detta. På Mölndalsvägens östra sida ligger fortfarande friliggande hus. Kvarteret som inrymmer Svenska Mässan har börjat ta sin nuvarande form. Scandinavium och Valhallabadet är byggda och en mässhall har uppförts. Längre norrut på Skånegatan har Nya Ullevi uppförts och mellan Nya Ullevi och Scandinavium skolbyggnader.

Evenemangsstråket som begrepp uppstod på 1990-talet när publika byggnader styrdes mot området. Idag ingår Gamla och Nya Ullevi, Skånegatan/Korsvägen med Svenska Mässan, Scandinavium och Valhallabadet samt Liseberg och Mölndalsvägens norra del med Världskulturmuseet och Universum, båda uppförda i stråket under 2001.

Svenska Mässan

År 1939 invigdes Svenska Mässans A-, B, och C-hall och år 1957 Stora Mässhuset (Högmässan) vid Korsvägen. Industrihallen uppfördes i etapper under 1960-talet. År 1971 stod Scandinavium färdigt. Det första Gothia Tower som innehåller hotell-, restaurang-

och konferensverksamhet uppfördes år 1984. På 1990-talet byggdes en kongress- och restaurangbyggnad till Svenska Mässan. År 2001 och 2012-14 byggdes ytterligare två Gothia Towers.

2

3

Förklarande bildtexter

1. Vy över jubileumsutställningen 1923.
2. Vy från Svenska Mässan mot Korsvägen med Ekländagatan/ Södra Vägen.
3. Vy från Korsvägen mot korsningen Skånegatan/Södra vägen.
4. Foto vid Svenska mässan 1943.

Samtliga foton är hämtade från Digitalt museum.

4

Beskrivning och karaktärisering

Stadsrummet

Utredningsområdet består av ett heterogent stadsrum med uttryck från olika tidsepoker, stadsbyggnadsideal och expansionsfaser. Korsvägen är ett stadsrum som rymmer mycket av Göteborgs utbyggnadshistoria. Genom långa siktlinjer kan stadens utveckling läsas i en enda blick, något som är möjligt på grund av kvartersstrukturen och kvarterens sammanhängande volymer och höjder vilka samverkar och koncentrerar blicken genom gaturummen.

Centralt i stadsrummet ligger Korsvägen med sitt öppna rum, knutpunkt för kommunikation och mänsklig rörelse sedan staden växte fram. Vid Korsvägen kan flera av stadens olika berättelser utläsas: Landeriets bebyggelse från 1700-talet som berättar att platsen tidigare varit ytterområde för stadens jordbruk och den högborgerliga stenstadens tydliga kvartersstruktur med raka gator. Även 1920-talets terränganpassade storgårdskvarter och evenemangsstråket, som varit i pågående utveckling sedan 1900-talets början, kan tydligt avläsas. Korsvägen är idag under ombyggnad vilket bidrar till att miljön upplevs som stökig och gör att det för tillfället är svårare att uppleva och utläsa de tydliga vägstrukturerna och de omgivande bebyggelsemiljöerna.

Inom området finns arkitektur från olika årtionden vilket skapar spännande möten mellan 1800-talets rikt dekorerade stenstadsbebyggelse, 1920-talets klassicism och sena 1900-talet och 2000-talets arkitektur med Gothia Towers dubbelglasfasader i fackverk. Jubileumsutställningen från 1923 som lade grunden för Svenska Mässans etablering syns genom olika spår i den bebyggda miljön, däribland Lisebergs nöjespark och delar av bebyggelsen på Liseberg samt Renströmsparken. Här finns byggnader som är starkt förknippade med Göteborg, som Gothia Towers, Scandinavium,

Valhallabadet, Lisebergstornet och Lisebergs entré.

Korsvägen & anslutande vägar

Korsvägen har en tydlig triangulär form. Anslutande vägar ger tydliga siktlinjer mot och från Korsvägen. Platsen präglas av att vara knutpunkt för kommunikation av alla slag. Såväl gång- och cykeltrafikanter som spårvagnar, bussar och bilar möts på Korsvägen.

Skånegatan är en bred gata, en boulevard, med trädplanteringar och gräs i mitten. De olika trafikslagen är tydligt separerade. Den breda gatan utgör mötet mellan den äldre stenstaden och evenemangsstråket, där senare tillkommen bebyggelse på gatans östra sida har anpassats i höjd och skala till stenstadens homogena höjder och former på gatans västra sida.

Södra vägen har stadskaraktär och kantas av planterade alléer och bostadshus i sten. Örgrytevägen ansluter till Korsvägen från öster och kopplar ihop staden med Örgryte. Vägen är den äldre landsvägen mot Örgryte som med tiden rätats ut och moderniserats. Idag är vägen bred med dubbla körfält för biltrafik.

Landerier

Mot väster är terrängen kuperad, präglas av grönska och landerimiljön. Johannebergs landeri har en bevarad huvudbyggnad vilket är ovanligt för Göteborgs landerier. Byggnaden och miljön runt omkring är det äldsta historiska skiktet som kan upplevas vid Korsvägen. Landeriet ger stadsrummet ett långt tidsdjup. Idag upplevs Johannebergs landeri som en småskalig miljö i sammanhanget.

Johannebergs landeri utgör även uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad som ett av de bevarade

landerierna, andra att nämna inom och i anslutning till utredningsområdet är Stora Katrinelund och Liseberg. Resterna av Lisebergs landeri, inte minst grönstrukturen, är en del av stadsrummet.

Ovan Johannebergs landeri kan universitetsområdet skönjas, bebyggelsemiljö med solitära byggnader organiskt placerade i park, Renströmsparken från Jubileumsutställningen. Johannebergs landeri och bakomliggande Renströmsparken står i stark kontrast mot den planerade stenstadens bebyggelse och dess tydliga kvarter och raka gator.

Mötet med stenstaden och Lilienbergs stadsplan

Mot nordväst möter Korsvägen 1800-talets rutnätsplan och mot sydväst 1900-talets terränganpassade stadsplan. Bebyggelsen i dessa kvarter har hög arkitektonisk ambition med tydligt formspråk från nationalromantik och jugend respektive 1920-tals klassicism. Byggnader i kvarteren mot nordväst respektive sydväst skapar två tydliga fondmotiv mot Korsvägen med fasader i tegel och omsorgsfullt utformade detaljer.

Kvarteret Turmalinen utgör stenstadens avslut vid Korsvägen och det nationalromantiska hörnhuset med sin borgliknande arkitektur har en stark fondverkan och avslutar stadsrummet mot norr/nordväst. Byggnaderna i kvarteret skapar även ett tydligt möte mot Svenska Mässan och Evenemangsstråket. Svenska Mässans byggnader har anpassats i höjd och volymverkan mot Skånegatan och stenstadskvarteren på gatans motstående sida.

Det monumentala och palatsliknande bostadshuset som möter Korsvägen är tillsammans med resterande byggnader i kvarteret Turmalinen representativa exempel på det högborgerliga bostadsbyggandet runt förra sekelskiftet.

Liseberg

Från Korsvägen mot sydost ansluter Lisebergs nöjespark till det utpräglade evenemangsstråket. Liseberg är en levande miljö, än idag präglad av landeriets grönska och av olika typer av byggnader och anläggningar kopplade till nöjesparken. Bebyggelsen inom nöjesparken följer en röd tråd och förhåller sig till de ursprungliga byggnaderna inom landeriet med klassicistisk utformning och den rosa och vita kulören som alltid varit ett stående inslag. Liseberg ligger delvis kuperat och den utpräglade grönskan som omger Lisebergshjulet och Lisebergstornet är både ett fondmotiv från Korsvägen och en länk till Renströmsparken. Det kuperade läget och Lisebergstornets höjd bidrar till att tornet är en del av stadsbilden från flera platser inom staden.

Kvarteret Topasen

Kvarteret Topasen är ett sammanhängande kvarter med Scandinavium, Valhallabadet och Svenska Mässan med Gothia Towers. Bebyggelsen som finns inom kvarteret idag har vuxit fram sedan slutet på 1930-talet men togs i bruk för mässverksamhet redan i samband med Jubileumsutställningen år 1923.

Kvarteret skiljer sig i planform från angränsande kvarter inom stenstadens rutnätsplan. Kvarteret har en tydlig fram och baksida med huvudentréer med öppna platsbildningar mot Korsvägen och framför Scandinavium, korsningen Skånegatan/Valhallagatan.

Bebyggelsen inom kvarteret är varierad och det finns representanter från 1950-talet fram till 2000-talet med olika volymverkan och fasaduttryck, där alla har en hög ambition i den arkitektoniska gestaltningen.

Användningen är publik och byggnaderna i kvarteret används för såväl evenemang, idrott, mässor och hotell.

Svenska Mässan och byggnaderna mot Skånegatan

Svenska Mässans lokaler ligger mot Skånegatan, Örgrytevägen, Mölndalsån och inne i kvarteret. Södra delen av kvarteret utgörs av byggnader till Svenska Mässan och hotell & restaurangverksamhet kopplad till mässverksamheten. Bebyggelsen består av olika byggnadskroppar som sammanfogats, med olika fasaduttryck och volymverkan.

Mot Skånegatan ligger två huskroppar som binds samman med ett atrium i glas (Nr 2). Byggnaderna håller samma volym och höjd som stenstadens bebyggelse på motstående sida av gatan. De två byggnaderna har skilda fasaduttryck men kopplar till varandra genom volym och gemensam takfotshöjd.

Byggnaden mot Korsvägen/Skånegatan (Nr 1) har en ljus fasad med slät, enkel utformning och repetitiv fönstersättning i band om fyra. De två nedre våningarna skiljs från de övre genom ett skärmtak och helglasade partier i stället för fönsterband

Byggnaden mot Skånegatan/Scandinavium har också en slät fasad men fasadelementen har fått ett postmodernistiskt formspråk med ett lekfullt fasaduttryck. Fasaduppbyggnaden kan kopplas till en klassicistisk ordning med tydlig visning av bärande delar och med en fasadbearbetning som blir enklare högre upp byggnaden. I fasaden sitter omväxlande utskjutande och indragna fönsterpartier som i våning två blivit balkonger och i våning tre förenklats till franska balkonger med glasade räcken. Fasaden är putsad och avfärgad i en ljusgrå nyans som ger en fin kontrast mot de mörkbrunt laserade träfönstren.

Vid korsningen Skånegatan/Örgrytevägen mot Korsvägen finns en tydlig platsbildning vid Svenska Mässans huvudentré, separerad från trafiken på Korsvägen. Platsen ligger något upphöjd och fyller kvarterets obebyggda hörn mot Korsvägen med effekten att en öppen entréplats uppstår. Entréplatsen är belagd med rödfärgad betonggatsten. Endast mindre planteringar i krukor och fasta konstverk finns på platsen. Ett kraftigt skärmtak skjuter ut över platsen och kröns av Svenska Mässans välkända logotyp. Skärmtaket bärs av smala, höga pelare. Taket utgör en del av en låg entrébyggnad, utformad som kuber täckta med reflekterande fasadmaterial. Den låga entrébyggnaden fungerar som länk mellan Svenska Mässans olika byggnadskroppar och skapar en distans mellan kvarterets olika volymer, mellan de som ligger mot Skånegatan och följer stenstadens byggnadsordning och de höga fristående byggnaderna mot Örgrytevägen, Gothia Towers.

Scandinavium

Vid korsningen Valhallagatan/Skånegatan ligger ishockey- och evenemangsarenan Scandinavium, ritad av Poul Hultberg och uppförd runt år 1970. Byggnaden är en karaktäristisk form i stadsbilden. Den runda formen är det dubbelkrökt takets förtjänst, en taktyp typisk för 1950-talet men som sällan uppförts. Fasaden består av en gråmålad korrigerad plåt. Tidigare var fasaden målad i en karaktäristisk orange som signalerade tillkomsttidens färgideal.

3. Kulturmiljöanalys

Gothia Towers

Gothia Towers består av tre höga kantiga byggnadskroppar om 75, 82 respektive 96 meter som placerats med hörnen mot Örgrytevägen. Byggnaderna har dubbelglasade fasader som givits snarlika fasaduttryck. De tre tornen har sinsemellan ett samlat fasaduttryck med glasade fasader med mindre individuella variationer. Utanpåliggande uppglasade hisschakt markerar hörnen på det östra och västra tornet. Mittentornets hörn accentueras av en utanpåliggande pool.

Byggnaderna binds samman genom fritt hängande inglasade och täckta gångar och på marknivå av en lägre huskropp som rymmer gemensamma foajéutrymmen bland annat. Entréerna har kraftigt utskjutande skärmtak som hålls upp av en pelarstomme. Parallellt med Örgrytevägen leder en infartsväg till Gothia Towers och Svenska Mässans entré, denna skärmas tydligt av mot Örgrytevägen genom en planterad trädrad och gräsbevuxen slänt.

De tre höga blanka tornen är placerade med hörnen mot Örgrytevägen, en riktning som avviker från fasadorienteringen i angränsande kvartersstrukturer. Vridningen av byggnadskropparna gör att tornen från gatan upplevs som luftigt placerade och som smala byggnader. Byggnaderna reser sig storslaget i stadsbilden och annonserar Svenska Mässans verksamhet över hela stan från sitt läge vid stadens östra entré. Placeringen uppfattas som indragen i kvarteret och har ett avstånd till kvartersstaden runt Korsvägen. Det geografiska avståndet förstärks av det arkitektoniskt egna uttrycket som saknar släktskap med kvartersstadens homogena uttryck.

Kvarteret har tydliga årsringar med olika karaktär som uttrycker sin tid och funktion. Entréplatsen mot Korsvägen och de höga byggnadskropparna Gothia Towers är en bärande del av stadsbilden kring Korsvägen, där tornen även skapar blickfång från långt håll i omgivande stadsrum, inte minst från stadens östra infartsvägar.

3. Kulturmiljöanalys

Miljön kring Mölndalsån

Svenska Mässan avgränsas i öster av Mölndalsån och på åns östra sida ligger Gårda med blandad bebyggelse med småindustri- och landshövdingehus.

På västra stranden går en gång- och cykelväg omgiven av uppvuxen grönska och här har Svenska Mässan en tydlig baksida utan entréer. Här håller bebyggelsen inom kvartret en låg skala med uttryck både från postmodernismens stilideal och Valhallabadets tydliga arkitektur från 1950-talet. Mot Mölndalsån vetter kvarterets enda grönyta, idag till större delen bestående av klippta gräsmattor, tidigare tennisbanor till idrottsanläggning inom kvarteret.

Valhallabadet

Valhallabadet invigdes år 1956 och ritades av arkitekt Gustaf Samuelsson. Byggnaden består av en samling byggnadskroppar i olika skala och orientering vilket tillsammans ger ett småskaligt intryck. Dominerande fasaduttryck är det gula fasadteglet och de exponerade betongkonstruktionerna, båda gestaltungsgreppen typiska för 1950-talet.

3. Kulturmiljöanalys

Bedömningsgrunder

Konsekvensbeskrivningen utgår från bedömningar av kulturmiljöns värden. I kapitel Relevant lagstiftning, planer och program konstateras att utredningsområdet innehåller flera olika kulturvärden ur såväl lokalt som nationellt perspektiv.

Utvärderingskriterier

Kulturmiljöanalysen (kapitel Kulturmiljöanalys) har gett information bebyggelseutveckling och stadsbyggnadshistoria, *kulturbeskrivning berättar innehåll* och om *karaktärsdrag*. För tydlighet och struktur har kulturbeskrivning berättar innehåll, karaktärsdrag sorterats i teman som representerar olika delar av stadsrummets utveckling.

Utvärderingskriterier har tagits fram för att beskriva kulturmiljöns möjlighet att ta emot nya tillägg och för att analysera påverkan. Påverkan och effekt beskrivs separat för respektive tema. Analysen redovisas i sin helhet i Bilaga 1.

Utvärderingskriterier presenteras i följande teman:

1. Göteborgs utbyggnadshistoria i ett stadsrum
2. Lång kontinuitet i och utveckling av kommunikationsstråk med omgivande stadsbyggnad
3. Folkliv, mötesplats och knutpunkt
4. Stadens utbyggnad med monumentalt avslut

Synbilder

Vyerna har valts utifrån var uttryck för riksintresse för kulturmiljövärden framträder. I synbilderna upplevs också kulturmiljöns berättar innehåll och karaktärsdrag. Valet av synbilder har även gjorts med utgångspunkten att det som framträder i vyerna kan komma förändras om planförslaget genomförs.

Följande uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad ingår i bedömningen av planförslagets påverkan:

Fästningsstaden

- Spridda rester av donationsjordarnas landerier.

Hamn-, sjöfarts- och handelsstaden

- Det sena 1800-talets storstadsomdaning och utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdsel teknik, spridningen av olika verksamheter och skilda socialagrupperns levnadsförhållanden.
- Kommunaltekniska anläggningar som vattentorn och spårvägar. De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungälvssavenyn och Vasagatan, de palatslika "parkkvarteren" och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängd bland hyreshusen.
- 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, orgelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter.
- Göteborgska särdrag i stadsbilden. Stadssiluetten från älven och bergshöjderna runt staden med utblickar mot stadens omgivning. Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d. v. s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar
- Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula "Göteborgsteglet" med den carlbergska nyklassicismen följt av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehuset och deras olikartade utvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghållar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden. Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.

I arbetet med kulturmiljöanalysen har konstaterats och bedömts att det runt Korsvägen finns flera byggnader med högt kulturhistoriskt värde. Alla kvarter som möter Korsvägen ingår i Göteborgs bevarandeprogram, *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg*, del 1, 2 och 3. Inom kvarteret Topasen ligger Valhallabadet och Scandinavium, båda ingår i *Moderna Göteborg* (bevarandeprogrammet del 3).

Bebyggelsen inom planområdet för Svenska Mässan mot Korsvägen och mot Skånegatan har bedömts utgöra miljöskapande byggnader som omfattas av varsamhetskravet enligt 8 kap. 17 § plan- och bygglagen. Gothia Towers har bedömts utgöra särskilt värdefulla byggnader som omfattas av förvanskningförbudet enligt 8 kap. 13 § plan- och bygglagen.

Planområdet ansluter till särskilt värdefulla bebyggelsemiljöer genom Evenemangsstråket med bland annat Liseberg, Valhallabadet och Scandinavium.

Vyer som beskrivs och bedöms är:

Synbild 1 - Vy från Eklandagatan

Synbild 2 - Vy från Mölndalsvägen

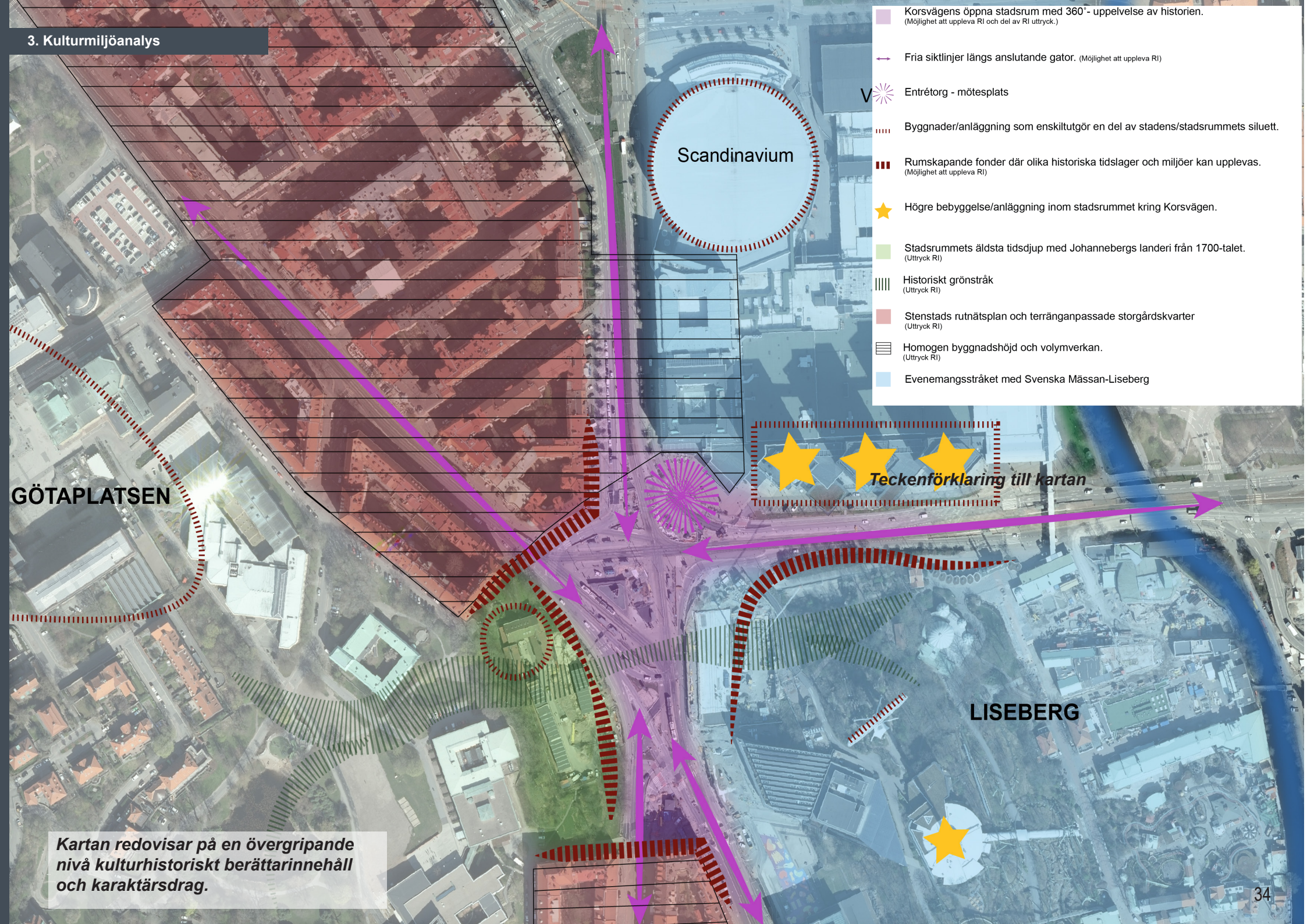
Synbild 3 - Vy från bron över Mölndalsån

Synbild 4 - Vy från Skånegatan

Synbild 5 - Vy från Kungsportsbron

Synbild 6 - Vy från Götaplatsen

3. Kulturmiljöanalys

■ Korsvägens öppna stadsrum med 360°- upplevelse av historien.
(Möjlighet att uppleva RI och del av RI uttryck.)

→ Fria siktlinjer längs anslutande gator. (Möjlighet att uppleva RI)

✱ Entrétorg - mötesplats

⋯ Byggnader/anläggning som enskilt utgör en del av stadens/stadsrummets siluett.

▤ Rumskapande fonder där olika historiska tidslager och miljöer kan upplevas.
(Möjlighet att uppleva RI)

★ Högre bebyggelse/anläggning inom stadsrummet kring Korsvägen.

■ Stadsrummets äldsta tidsdjup med Johannebergs landeri från 1700-talet.
(Uttryck RI)

|||| Historiskt grönstråk
(Uttryck RI)

■ Stenstads rutnätsplan och terränganpassade storgårdskvarter
(Uttryck RI)

|||| Homogen byggnadshöjd och volymverkan.
(Uttryck RI)

■ Evenemangsstråket med Svenska Mässan-Liseberg

★ ★ ★ Teckenförklaring till kartan

Kartan redovisar på en övergripande nivå kulturhistoriskt berättarinnehåll och karaktärsdrag.

VY 5

4. Bedömning

VY 4

VY 6

VY 3

VY 2

VY 1

Planförslaget

Sammanfattat ur planbeskrivningen, arbetsmaterial daterat 2022-09-16:

Svenska Mässan, som är en stiftelse, har utvecklats till en internationell mässarrangör. Svenska Mässan, som sedan 100 år ligger vid Korsvägen, är av stor betydelse för besöksnäringen i Göteborg. Stiftelsen vill utveckla Svenska Mässan ytterligare genom att utnyttja Korsvägens utökade potential i och med tillkomsten av Västlänken och station Korsvägen. Ett nytt torn vid Korsvägen, tillsammans med en ny entré till mässan, kommer att markera en av platsens viktiga destinationer.

Syftet med projektet är att uppföra ett höghus som förnyar och markerar mässans entré mot Korsvägen. Även fasaden och entrén mot Skånegatan ska byggas om med en fasad som öppnar upp mässans bottenvåning mot torgytan och Korsvägen. Inom fastigheten ska höghuset knytas ihop med en nergång direkt ner till stationen. Planen syftar även till att säkerhetsställa en god vistelsemiljö i markplan i anslutning till Korsvägen. Genom planförslaget kan platsens förutsättningar med miljö- och kulturmiljövärden tas tillvara på i samspel med att kongressfunktionen förstärks och en inkluderande fasad kan tillskapas. En gestaltningstävling har genomförts inför planarbetet. Vinnande förslag har ritats av Tham och Videgård.

Planförslaget innebär att olika funktioner kan inrymmas inom den nya byggnaden. Funktioner såsom hotell, restaurang, kontor och kategoribostäder ska vara möjliga.

Projektet som prövas i detaljplanearbetet kallas på podiebyggnad, högbyggnad och krona. Utanför podiebyggnaden ligger en öppen veranda i två plan, se illustration på sidan 37.

Följande stycke beskriver detaljplanens innebörd med fokus på volym och gestaltning och baseras på plankarta, arbetsmaterial daterat 2022-10-14.

De höjder som detaljplanen anger relaterar till det så kallade nollplanet. I plankartan anges att marken utanför befintlig huvudentré till Svenska Mässan på +7 meter ovan nollplanet och marken framför befintlig byggnad mot Skånegatan/Korsvägen på +6,5 meter ovan nollplanet. Marken faller ner mot Örgrytevägen och ligger där på cirka +6,3 meter ovan nollplanet. En höjd som i en detaljplan anges som 50 meter ovan angivet nollplan blir cirka 42 meter ovan befintlig mark, om höjden på marken anges till 8 meter ovan nollplanet.

Planområdet omfattar två befintliga byggnader och sträcker sig från mötet med Scandinavium i norr till Korsvägen i söder och begränsas av Skånegatan mot väster och befintliga byggnader i Svenska Mässans kvarter mot öster. För att möjliggöra detaljplanen rivs nuvarande huvudentré till Svenska Mässan.

För entrén vid Scandinavium gäller att marken endast får förses med entréer, pelare, trappor och skärmtak. Området under skärmtak ska hållas öppet och får inte byggas in. Högsta totalhöjden är +15 meter över angivet nollplan (ö1). Innanför entrén regleras högsta totalhöjd till +23 meter över angivet nollplan.

Byggnaden mot Scandinavium med fasad mot Skånegatan ska ha ljusa kulörer (b1) i fasaden. Högsta totalhöjd är +46 meter över angivet nollplan (h8). Utanför

byggnadskroppen, mot gatan, ligger ett område som endast får förses med entréer och balkong. Området under balkong får inte byggas in. Lägsta frihöjden för balkonger är 11 meter från markplan. Högsta totalhöjden är +20 meter över angivet nollplan (ö2). Befintlig byggnad rymmer inom föreslagen detaljplan, förändringen är möjligheten att bygga balkonger mot Skånegatan.

Utanför podiebyggnaden ligger det som kallas verandan, det är den öppna konstruktion som omsluter podiebyggnaden. Verandan regleras genom den korsprickade marken för vilken det anges att marken endast får förses med entréer, pelare och balkong. Området under balkongerna får inte byggas in och de ska ligga på som lägst 11 meter frihöjd från markplan. Högsta totalhöjd för verandan är +35 meter över angivet nollplan.

För befintlig byggnad beskriver detaljplanen att fasader ska utföras med ljusa kulörer (b1), att högsta totalhöjd är +38 meter över angivet nollplan (h2) och lägsta byggnadshöjd är +30 meter över angivet nollplan (h4).

För tillbyggnadens fasader anger detaljplanen att de ska utföras med ljusa kulörer och med minst 60% av respektive fasad ska bestå av glas (b2). Högsta totalhöjd är +35 meter över angivet nollplan (h3) och lägsta byggnadshöjd är +30 meter över angivet nollplan (h4).

För högdelen och kronan anges att fasader ska utföras med ljusa kulörer och med minst 60% av respektive fasad ska bestå av glas (b2). Högdelen ska gestaltas med en glasad fasad med jämnt fördelade pelare och framträdande bjälklag i varannan våning (f2). För kronan anges att den ska avsluta byggnaden uppåt. De fyra översta våningarna ska utformas med förhöjda våningar med ett minsta avstånd mellan bjälklag om 5 meter. Kronan ska avslutas med en formation av pelare

med en lägsta höjd om 9 meter i linje med pelarna i fasad (f2). Högsta totalhöjd är +151 meter över angivet nollplan (h1) och lägsta totalhöjd är +130 meter över angivet nollplan (h7).

Under verandan, mot Korsvägen/Örgrytevägen, möjliggör detaljplanen en upp-/nedgång till Västlänkens station Korsvägen.

Vad förändras och vad tillkommer?

- Byggnaden som ligger mot den öppna platsen framför Svenska Mässan byggs till i riktning mot Örgrytevägen. Tillbyggnadens fasad ska utgöras av glas som sitter mellan stålpelare. Runt tillbyggnaden och på fasaden mot Skånegatan adderas en öppen veranda i två. En stor del av den öppna platsen framför Svenska Mässan tas i anspråk av tillbyggnaden och verandan.
- Byggnaden som ligger mot Scandinavium och med fasad mot Skånegatan får balkonger på fasaden mot Skånegatan.
- Nuvarande entré mot Svenska Mässan tas bort och ersätts inom planförslaget.

FÖRKLARING BYGGNADSDELAR

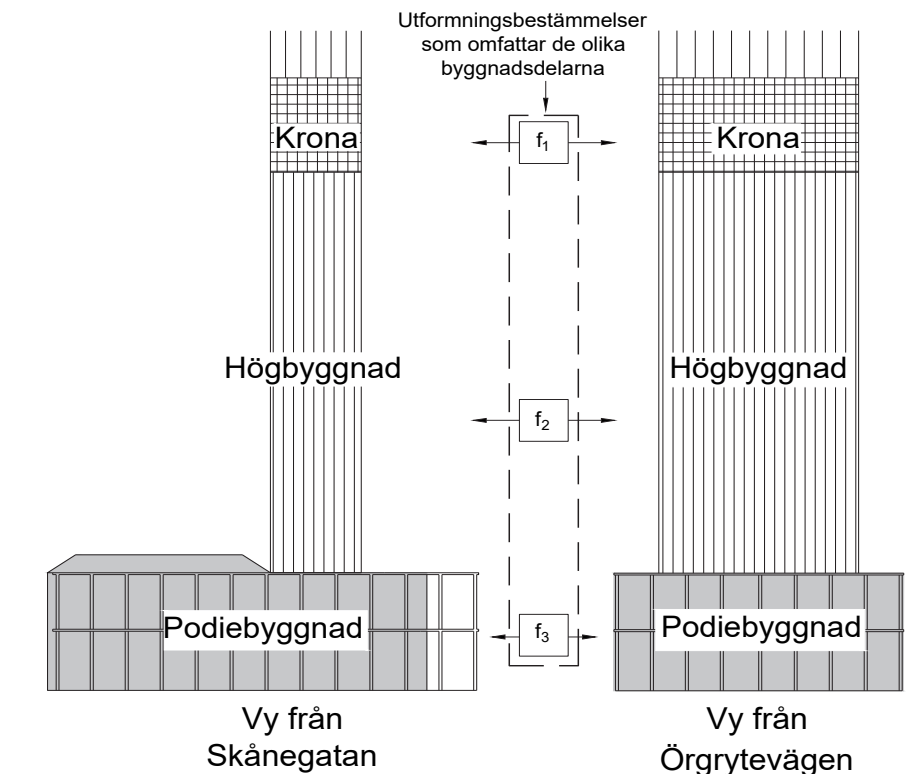

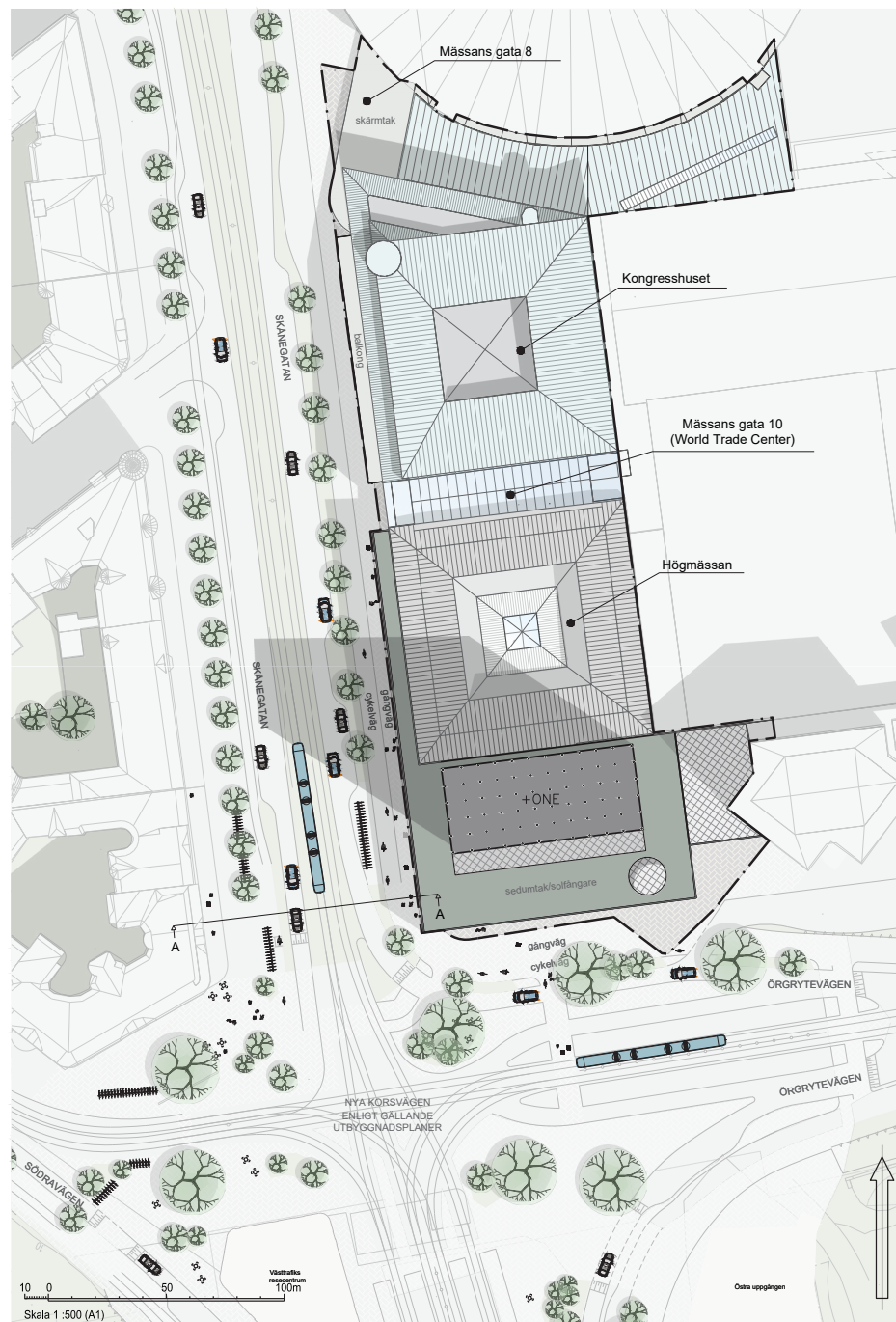
Illustration i plankarta, arbetsmaterial 2022-10-14.

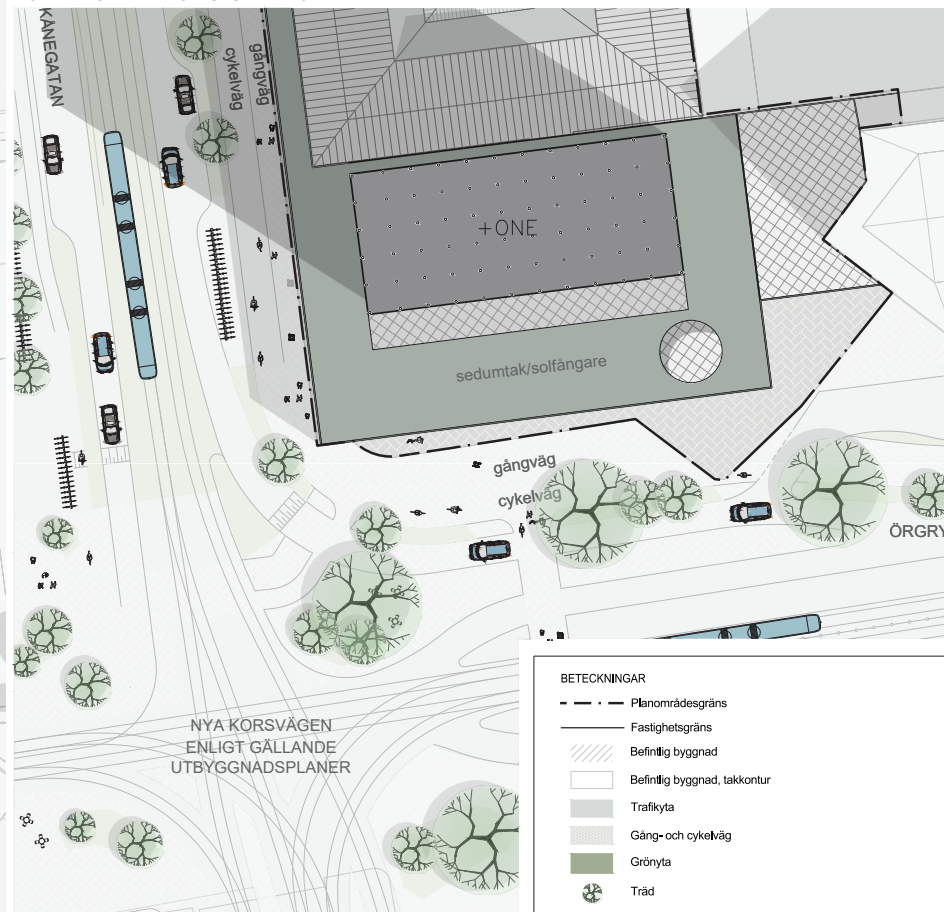
Illustrationen är hämtad från planförslaget. Illustrationen ska inte läsas som en exakt återgivning av detaljplanens innebörd utan som en schematisk redovisning av huvudsakliga principer för ombyggnad och tillbyggnad av befintlig byggnad.

Illustrationen visar inte balkonger fasaden mot Skånegatan på byggnaden som möter Scandinavium eller den glasade delen mellan de båda byggnadskropparna.

Konsekvensbeskrivningen och bedömningen utgår från plankartan som tagits fram för samrådsskedet.

FÖRTYDLIGANDE AV GATURUM VID +ONE

SEKTION A-A

BESLUTSHANDLING INFÖR SAMRÅD

Samrådshandlingarna består av:

- plankartor med bestämmelser
- planbeskrivning
- illustrationsritning
- grundkarta (preliminär)
- fasthetsförteckning
- samrådsrets

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

Detaljplan för Svenska
mässan, nytt höghus mot
Korsvägen Heden 34:16,
m.fl. inom stadsdelen
Heden i Göteborg

Göteborg 2022-12-13 beslutshandling inför samråd

Arvid Törnqvist
PlancherSabina Uzelac
Handläggare SBKJohan Henrikson
Planarkitekt/Tengbom

ILLUSTRATIONSRTITNING 2 -XXXX

Sammanfattning - samlad bedömning

Sammanfattningsvis konstateras att området kring planområdet har mycket höga kulturhistoriska värden på såväl lokal som nationell nivå. I planområdet och det kvarter som planområdet ingår i finns också höga och mycket höga värden.

De sammanvägda bedömningar som presenteras här har gjorts utifrån analysen av påverkan och effekt av planförslaget på kulturhistoriska värden, både lokala och nationella, med stöd i utvärderingskriterier och synbilder, se Konsekvensanalys på följande sidor.

Riksintresse för kulturmiljövården - Göteborgs innerstad

Planförslaget innebär risk för måttliga till stora negativa konsekvenser på grund av den visuella påverkan som förslaget har inom värdekärnor i riksintresset och för upplevelsen av värdebärande uttryck för riksintresset. Från Götaplatsen (synbild 6) bidrar förslaget till att miljön som idag är homogen i berättarinnehåll och där de monumentala byggnaderna på Götaplatsen ostört får framträda, dominera och definiera platsen utan avvikande tillägg påverkas avseende dessa karaktärsdrag. Effekten blir att läsbarheten av riksintressets uttryck minskar. Vidare bidrar förslaget till att den av det sena 1800-talets stadsideal präglade miljön i synbild 5, från Kungsportsbron, förändras genom högdelen och kronan. Högdelen och kronan sticker upp ur parkbältet och blir ett nytt avvikande tillägg i miljön som drar fokus från vyn över stadens utvidgning längs med Kungsportsavenyn och den samlade bebyggelsen längs gatan.

Inom och i anslutning till planområdet kring Korsvägen, har bebyggelsen inom planområdet tidigare väl anpassats till den täta stenstadens bebyggelse i slutna kvarter, kvarter tillkomna under det sena 1800-talets stadsomdaning. Planförslaget innebär en ny skala och andra proportioner än vad bebyggelsens i omgivande stadsrum inom riksintresset uppvisar. Förslaget innebär

en skalförskjutning. Gothia Towers har en avvikande höjdskala än omgivande stadsrum, men placeringen och dispositionen bidrar till att de inte konkurrerar med upplevelsen av det riksintressanta värdet som kommer till uttryck i stenstadens byggnader och stadsplanemönster vid Korsvägen.

Den sammantagna effekten av projektet är svår att överblicka men bedöms leda till negativa konsekvenser för kulturmiljövården inom det centrala stadsrummet för Göteborgs stad och kring Korsvägen. Sammantaget bedöms förslaget innebära att läsbarheten av värdebärande uttryck för riksintresset försvagas. Planförslaget bör justeras avseende volymverkan och disposition för att minska den negativa konsekvenserna på de nationellt framhållna och mycket höga kulturhistoriska värdena.

Bedömning av planens konsekvenser för riksintresse för kulturmiljövården - Göteborgs innerstad

	Förändring					
	förändras	förökas	förstärkas	förblir oförändrad	försvagas	försvinnas
Områdets värden kommer att						
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada
Förhållnings-sätt	inspirera - stärka			Hänsyn	indra - lindra	Ej tillåtet
	Berika			Bruka varsamt	Minimera skadan	Undvika skadan

Bedömningsmatris från Handboken för riksintressen, Riksantikvarieämbetet.

Plan- och bygglagen

Planförslaget innebär risk för måttliga till stora negativa konsekvenser. Planförslaget bedöms inte i tillräcklig utsträckning vara utformat med hänsyn och i relation till de kulturhistoriska värdena på platsen. Planförslaget bedöms därför i delar riskera att inte uppfylla lagstiftningens krav på god helhetsverkan.

Planförslaget möjliggör omgestaltning av befintliga byggnader och en tillbyggnad innehållande ett högt hus.

Planområdet ingår i ett större särskilt värdefullt bebyggelseområde längs med Evenmangsståket. I anslutning till och inom planområdet finns flera byggnader som bedömts ha höga kulturhistoriska värden. Planförslaget bedöms innebära en risk för att de utpekade kulturhistoriska värdena i området runt planområdet minskar när möjligheten att uppleva och avläsa karaktärsdrag och kulturhistoriskt berättarinnehåll i det särskilt värdefulla området kring Korsvägen försvåras.

Kring Korsvägen har olika årsringar vuxit fram utan att dominera över varandra och där anpassningar bidragit till att de olika berättarinnehållen fortsatt vara tydligt läsbara. Läsbarheten bedöms i delar försvagas genom planförslaget som inte visar tillräcklig hänsyn till omgivande bebyggelse och struktur i stadsrummet och därigenom påverkar de höga kulturhistoriska värdena hos utpekade byggnader och bebyggelsemiljöer i närheten av planområdet.

Podiebyggnaden visar en medvetenhet i förhållandet till Skånegatan genom att den håller samma takfotshöjd som byggnaderna på motstående sida gatan. Dock innebär den för Skånegatan och för andra gator med långa siktlinjer mot Korsvägen att den avvikande takformen och materialiteten gör att podiebyggnaden upplevs dominant och okänslig i relationen till omgivande kvarter. Detta är en effekt som uppstår av den påverkan som uppstår i mötet mellan stenstadens slutna, tunga fasader i sten och tegel och podiebyggnadens uppglasade fasad.

Gothia Towers har placerats tvärrätt mot Örgrytevägen, indragna i kvarteret och på avstånd från stenstadens kvarter. I detta läge har Gothia Towers getts en sammanhållen och särpräglad arkitektur i mörka toner. Dessa aspekter gör att Gothia Towers placering, disposition och utformning visar hänsyn till omgivande stadsrum. Gothia Towers utgör inte bara en viktig bebyggelse

semiljö ur ett lokalt perspektiv, de är igenkända och besöks av många människor, såväl Göteborgare som inresta. När nu en ytterligare, högre, byggnad föreslås i samma stadsrum med placering i hörnet av vad som från Skånegatan uppfattas som ett sammanhållet kvarter, påverkar det både omgivande stenstadskvarter och Gothia Towers genom skalförskjutning och förändrad struktur i stadsplanemönstret. Effekten blir att konkurrens uppstår inom stadsrummet och att Gothia Towers försvagas som landmärke och annonsör av platsen runt om staden och i Evenemangsstråket. Samma påverkan och effekt bedöms uppstå för Lisebergs märkesbyggnader, Lisebergstornet och Lisebergshjulet. Effekten blir att stadsrummets struktur förändras och att omgivande bebyggelse i stenstadskvarter, Lilienbergs stadsplan, Gothia Towers, och Lisebergs märkesbyggnader mot Korsvägen får en minskad betydelse i stadsrummet.

Planförslaget innebär också en påverkan på läsbarheten av Svenska Mässan, som har sitt ursprung i Jubileumsutställningen på 1920-talet. Specifikt gäller detta entré- och mötesplatsen framför Svenska Mässan som i hög grad bebyggs i det nya förslaget.

Åtgärder för att minska negativ påverkan

I arbetet med konsekvensbeskrivningen ingår att, utifrån den samlade bedömningen av förslagets konsekvenser för kulturmiljön, ta fram förslag till åtgärder för att minska/undvika/minimera negativ påverkan.

Det finns en stor potential inom kvarteret Topasen där ett högre hus är möjligt. För de kulturhistoriska värdena i stadsrummet kring Korsvägen, för stadens siluett och upplevelsen av riksintressets värden och uttryck bör planförslaget justeras avseende placering och höjd.

- Planförslaget bör justeras så att läsbarheten av värdebärande-uttryck för riksintresset inte försvagas. Dets bör särskilt studeras i relation till synbild 5 och 6, inom vilka en högdal inte bör bli synlig.
- Planförslaget bör, som tidigare utvecklingsprojekt i det aktuella stadsrummet, bli ett nytt tillägg som inte bidrar till en minskad läsbarhet av de kulturhistoriska värden kring Korsvägen eller dominerar över andra kvarter och byggnader. Stor hänsyn behöver tas till omgivningen för att minska den negativa påverkan på stadsrummet, med 360-gradig vy över Göteborgs utbyggnadshistoria, i vilket flera uttryck för riksintresset framträder och för fortsatt möjlighet att uppleva stadens olika berättarinnehåll inom synbild 1 och 2.
- Entré- och mötesplatsen framför Svenska Mässan bör vidmakthållas och planförslaget justeras med hänseende till detta för att minska påverkan på Korsvägen och den kontinuiteten som platsen visar som mötesplats och knutpunkt.
- Ny bebyggelse bör bli ett tillägg som bidrar till att Gothia Towers ställning i stadsbilden vidmakthålls och dess höga värden inte minskar. Ett nytt högt hus behöver anpassas så att Gothia Towers särpräglade arkitektur inte förvanskas och konkurreras ut.
- Planförslaget bör bidra till att Gothia Towers, Lisebergstornet och Lisebergshjulets ställning i stadsrummet, och som landmärken i staden, vidmakthålls.

Kumulativa effekter på riksintresset

Höga byggnader innebär både fysiska ingrepp och visuell influens med påverkan på upplevelsen av stadsrum och de historiska tidsdjup och samband som utgör kulturmiljön. I Göteborgs stad har ett flertal högre hus uppförts som visuellt påverkar stadens siluett från olika platser, som inverkar på upplevelsen av olika stadsrum och som utgör nya blickfång och landmärken från olika platser i staden.

Ett flertal höghusprojekt har i närtid genomförts, är under uppförande och planeras och kommer att bli nya blickfång och landmärken. De kommer att påverka upplevelsen av angränsande stadsrum och stadens siluett.

Kumulativa effekter kan uppstå när flera stadsutvecklingsprojekt sammanfaller geografiskt eller tidsmässigt. När flera parallella stadsbyggnadsprojekt planeras samtidigt finns en risk att inte tillräcklig hänsyn tas till kulturmiljövärden som spänner över större geografiska områden än det tänkta utredningsområdet. Känsliga stadsrum och vyer där kulturhistoriska berättelser framträder kommer att påverkas allt mer varför hänsyn genom tillskottens utbredning, disposition, placering och uttryck är viktigt för att inte påverka negativt. Stadsbilden kommer under de närmaste decennierna att vara föremål för ett stort antal projekt som sammantaget kan orsaka stor påverkan.

Konsekvensanalys

Sammanfattning av påverkan och effekt på Utvärderingskriterier

Följande text är en sammanfattning av bedömd påverkan och effekt av planförslaget i relation till framtagna utvärderingskriterier där både lokala och nationella värden ingår. Kulturmiljöanalysen har gett information om berättarinnehåll och karaktärsdrag, för tydlighet har dessa sorterats i teman som sammanfattar företeelser som påverkat utvecklingen av stadsrummet runt Korsvägen. Det anges om utvärderingskriterierna inom temana i första hand avser påverkan av planförslaget inom utredningsområdet runt Korsvägen eller om de avser påverkan längre håll, inifrån riksintresseområdet Göteborgs innerstad.

Texten innehåller en del upprepningar vilket kommer av att olika berättarinnehåll framträder i samma karaktärsdrag. I Bilaga 1 återfinns analysen i tabell kopplat till respektive berättarinnehåll och karaktärsdrag.

1. Göteborgs utbyggnadshistoria i ett stadsrum *Utredningsområdet: planområdet, kvarteret Topasen och Korsvägen med omgivande kvarter*

Utvärderingskriterier :

- Att Korsvägen har en öppen karaktär som medger fria vyer och siktlinjer över stadsrummet. Där årsringarna och samspelet mellan dessa fortsatt ska vara tydligt utläsbart.
- Att byggnaderna mot Korsvägen fortsatt framträder i stadsbilden och ostört kan upplevas som fondmotiv och arkitektoniska helheter.
- Att Johannebergs landeri inte skärmas av mot Korsvägen

och att grönstrukturen, både vid Johannebergs landeri och Liseberg bevaras.

- Att gatustrukturen och stadsplanemönstret fortsatt kan avläsas från Korsvägen.
- Att den arkitektoniska mångfalden och ambitionsnivån upprätthålls utan att konkurrens i arkitektoniskt utrymme uppstår

Påverkan och effekt

Planförslaget bedöms innebära en stor negativ påverkan på berättarinnehållet kring Korsvägen. Planförslaget bedöms innebära en stor negativ påverkan på delar av riksintresset Göteborgs innerstad som kommer till uttryck i stadsrummet runt Korsvägen, däribland 1800-talets stenstad i rutnätsplan och mötet med Lilienbergs terränganpassade stadsbyggnadskonst.

Påverkan sker genom en skalförskjutning i höjddel. Skalförskjutningen medför att fokuset skiftar från de enskilda byggnaderna som framträder i en samspelande struktur inom olika stadsplanemönster till den föreslagna högdelen med krona. Påverkan uppstår också genom detaljplanens möjlighet till omfattande ombyggnad av Svenska Mässans byggnader mot Skånegatan och genom rivning av befintlig huvudentré vilket gör att Svenska Mässans mångfacetterade bebyggelse likriktas och som en följd av det, förståelsen för kontinuiteten i verksamheten. Effekten av detta är att läsbarheten av stadens utbyggnadshistoria, som kommer till fysiskt uttryck runt Korsvägen, minskar.

Genom att den öppna platsen framför Svenska Mässans huvudentré i hög grad tas i anspråk av volymer för podiebyggnad och veranda minskar öppenheten runt Korsvägen. Detta kommer att påverka vyer över stadsrummet och möjligheten att uppleva stadens årsringar och utveckling. Effekten som uppstår är att stadsrummet runt Korsvägen upplevs krympa.

Det sammanhållna stadsrummet påverkas av tidigare beskrivna skalförskjutning men också av det faktum att den nya byggnadskroppen placeras med ett annat förhållande till Korsvägen än övriga byggnader som möter Korsvägen, vinkelrätt i stället för med huvudfasaden mot platsen. Verandans två höga öppna våningar med glas och stål i bakomliggande fasad tillför en ny materialitet i sammanhanget längs Skånegatan som inte anpassats till närliggande kvarter som utgör uttryck för riksintresset. Detta, i kombination med byggnadens placering, medför att den hänsyn som Svenska Mässans skiftande bebyggelse visar stadsrummet idag, i flera avgörande delar, minskar trots att podiebyggnaden håller samma takfotshöjd mot Skånegatan som byggnaderna på motstående sida gatan. Effekten blir dels att Svenska Mässans årsringar otydliggörs när byggnaderna mot Skånegatan byggs om och dels att förhållandet mellan Svenska Mässan och Korsvägen bryts när ententrébyggnad rivs och den öppna platsen framför dagens huvudentré i hög grad ianspråk tas av bebyggelse. Effekten blir också att stadsplanemönstren framträder i mindre grad till följd av föreslagen byggnads placering och höjdskala i stadsrummet.

2. Lång kontinuitet i och utveckling av kommunikationsstråk med omgivande stadsbyggnad *Utredningsområdet: planområdet, kvarteret Topasen och Korsvägen med omgivande kvarter*

Utvärderingskriterier :

- Möjligheten att uppleva platsens omfattning, gatunätet och de långa siktlinjerna mot omgivande stadsrum.

Påverkan och effekt

Den nya byggnaden bedöms medföra en måttligt stor negativ påverkan på möjligheten att uppleva det kulturhistoriska berättarinnehållet som Korsvägen med anslutande stråk innehåller, som visar på stadens utbyggnad och på kontinuitet i transportmönster och kommunikationsstråk. Påverkan är strukturell, genom ändrade relationer mellan gator och öppna platser till

följd av byggnadens placering, vinkelrätt mot Örgrytevägen och Korsvägen samt framdragen över entré- och mötesplatsen. Påverkan sker också på de långa siktlinjerna när fokus skiftar från stråk och fasader och taklandskap längs gator till högdelen och podiebyggnaden.

Effekten blir att läsbarheten av kommunikationshistoria och stadsbyggandets utveckling minskar.

3. Folkliv, mötesplats och knutpunkt

Utredningsområdet: planområdet, kvarteret Topasen och Korsvägen med omgivande kvarter, och På längre håll: inifrån riksintresseområde Göteborgs innerstad

Utvärderingskriterier:

- Att från olika delar av Korsvägen och anslutande stadsrum kunna orientera sig i relation till Lisebergstornet, Lisebergshjulet och Gothia Towers, byggnader som är förknippade med Korsvägens läge i staden.
- Att stadsrummet fungerar som en knutpunkt, mötesplats och entrétorg till Svenska Mässan, Liseberg och Universum/Världskulturmuseet.
- Att de mångfacetterade och sinsemellan olika byggnaderna inom kvarteret Topasen medvetet förhåller sig till olika stadsrum - genom sammanhållna volymer mot Skånegatans stenstadskvarter, den öppna entréplatsen mot Korsvägen och med tornens visuellt och upplevelsemässigt fria placering.

Påverkan och effekt

Planförslaget bedöms medföra stor negativ påverkan för upplevelsen av Lisebergstornet, Lisebergshjulet och inte minst

Gothia Towers som annonsörer och landmärken, synliga på långt håll från omgivande stadsrum.

Påverkan sker genom högdelen och kronan som uppförs på mark som idag är en del av den öppna entré- och mötesplatsen framför Svenska Mässans huvudentré. Platsen som använts sedan Jubileumsutställningen bebyggs i hög grad i förslaget. Till denna plats har besökare rört sig från Korsvägen alltsedan Svenska Mässan öppnade. Den öppna entré- och möteplatsen har en viktig funktion i stadsrummet kopplad till Svenska Mässan. Effekten av att entré- och mötesplatsen inkorporeras i verandan blir att Svenska Mässans reaktion till Korsvägen blir svårare att utläsa.

Påverkan sker också genom en ökad likriktning av Svenska Mässans byggnadsbestånd, där flera årsringar byggs om, delvis fösvinner och i praktiken ersätts av en större volym med ett sammanhållet uttryck, oavsett vilken gata eller stadsbyggnadssammanhang podiebyggnaden möter. Svenska Mässan med Gothia Towers väl anpassade årsringar, både i reaktion till bebyggelsen i kvarteret och i relation till omgivande stadsrum, förändras. Effekten blir att läsbarheten runt Korsvägen minskar och att Lisebergs märkesbyggnader och Gothia Towers förminskas i stadsrummet och att deras roll som annonsörer av Korsvägen och verksamheterna runt omkring Korsvägen blir sekundär.

4. Stadens utbyggnad med monumentalt avslut

På längre håll: inifrån riksintresseområde Göteborgs innerstad

Utvärderingskriterier:

- Att fortsatt kunna utläsa 1800-talets stadsbyggnadselement och uppleva Götaplatsen som ett ostört fondmotiv och en sammanhållen helhet uppbyggd av monumentala solitärer.

Påverkan och effekt

Planförslaget bedöms medföra stor negativ påverkan för delar av riksintresseområdet Göteborgs innerstad. Planerad bebyggelse påverkar uttryck för riksintresset genom sin synlighet inom värdekärnor för riksintresset.

Påverkan sker genom synlighet i parkstråket, där höjden även drar fokus från Götaplatsen som ett avslutande monumentalt fondmotiv i slutet av Kungssportsavenyn och avviker från den sammanhållna takfotslinjen. Detta drar uppmärksamheten från den sammanhållna bebyggelsen längs paradgatan som visar riktningen för stadens utbyggnad från 1800-talets slut, där senare tillägg har anpassats på ett hänsynsfullt sätt i skala och utformning. Effekten blir att läsbarheten av det homogena berättarinnehållet minskar.

Bedömning av påverkan och effekt utifrån synbilder

I detta avsnitt presenteras de valda synbilderna. Presentationen av synbilderna inleds med en beskrivning av det som idag upplevs inom synbilden, det vill säga vilket kulturhistoriskt berättarinnehåll som framträder i vyn och hur berättarinnehållet förmedlas genom fysiska strukturer. Texten ska läsas som ett komplement till den beskrivning och karakterisering som ingår i kapitel Kulurmiljöanalys.

I de fall uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad framträder i vyn redovisas det. Därefter sammanfattas bedömd påverkan och effekt av planförslaget i relation till vad som upplevs inom synbilden idag.

De utvalda vyerna är:

Synbild 1 - Vy från Eklandagatan

Synbild 2 - Vy från Mölndalsvägen

Synbild 3 - Vy från bron över Mölndalsån

Synbild 4 - Vy från Skånegatan

Synbild 5 - Vy från Kungsportsbron

Synbild 6 - Vy från Götaplatsen

Se karta för synbildernas läge på nästa sida.

Synbild 1 - Vy från Eklandagatan

Upplevelse

Längs Eklandagatan skapas en tydlig siktlinje ner mot Korsvägen och Svenska Mässans bebyggelse vid Skånegatan. I synbilden upplevs den välbevarade bebyggelsen och sammanhållna bebyggelsen från tidigt 1900-tal längs med Eklandagatan med utpräglad 1920-talsarkitektur i tegel och med för tiden typiskt valmade tak med rundade takfall. Även grönskan inom Johannebergs landeri och Svenska Mässans moderna bebyggelse framträder. Blicken når långt in i anslutande stadsrum. Härifrån upplevs tydligt hur Svenska Mässans byggnader mot Skånegatan anpassats för att möta den intilliggande stenstadens bebyggelse i höjd och volymverkan. Takfotslinjen är den samma, även takformen speglar bebyggelsen längs Skånegatan. Anpassningen i volym, höjd och takform medför att Svenska Mässans byggnader mot Skånegatan även samspelar med bebyggelsen längs Eklandagatan. I vyn finns inga högre volymer som drar blicken uppåt. I synbilden är fasaderna, taklandskapet och himlen i fokus.

Av riksintressets uttryck syns

- Rester av donationsjordarna, landeriepoken.
- Stenstadens utvidgning genom terränganpassat byggande i orgelbundna planmönster - en del av Lilienbergs stadsplan.

Bedömning påverka och effekt

- Synbildens fokus förflyttas, från fasader och taklandskap längs Eklandagatan och Skånegatan till högbyggnaden och kronan. Siktlinjen längs med Eklandagatan mot Korsvägen påverkas genom att den

nya byggnaden förskjuter skalan och drar blicken uppåt i stället för längs fasader, den samlade takfoten och gemensamma takformen mot Korsvägen.

- Planerad bebyggelse mot Skånegatan bryter mot stenstadens sammanhållna höjd, volymverkan och materialitet. Den planerade bebyggelsen har samma takfotslinje men takformen avviker i och med verandans raka avslut, genom högbyggnaden och kronans höjd samt genom de lätta och luftiga fasaderna.

Sammantaget påverkas möjligheten att utläsa stadsbyggnadsutvecklingen och tidigare stadsbyggnadsideal i mötet mellan stenstadens rutnätsplan och Lilienbergs stadsplan med tegelbebyggelsen som utgör delar av riksintresset. Uttryck för riksintresset *Stenstadens utvidgning genom terränganpassat byggande i orgelbundna planmönster - en del av Lilienbergs stadsplan* påverkas genom fokusförflyttning i synbilden till följd av förskjutningen i höjdskala, genom förändring av taklandskapet och materialiteten i stadsrummet med effekt att förutsättningen att uppleva riksintressets bärande uttryck, stadens utbyggnad och hur olika stadsbyggnadsideal kommer till fysiskt uttryck minskar.

Synbild 2 - Vy från Mölndalsvägen

Upplevelse

I synbilden från Mölndalsvägen kan mötet mellan fyra tydliga stadsbyggnadsepoker upplevas: 1700-talets landerimiljö som berättar om den historiska stadens ytterkant präglad av landerier och odlingsmark, stenstaden i rutnätskvarter med tydlig struktur från tiden före och vid förra sekelskiftet, den terränganpassade stadsbyggnadskonsten med klassicistisk bebyggelse från 1920-talet samt Evenemangsstråket med Svenska Mässan från 1900- och 2000-talet.

I vyn kan blicken följa Södra vägen från Korsvägen över stenstadskvarteren som flankerar gatan. I förgrunden ligger Korsvägen, som genom sin öppenhet möjliggör för fasaderna mot Korsvägen att bilda en tydlig fond i stadsrummet, något som tydligt upplevs från Mölndalsvägen. Den borgliknande hörnbyggnaden i kvarteret Turmalinen framträder här till fullo. Härifrån upplevs bebyggelsen för Svenska Mässan längs med Skånegatan som hänsynsfullt har anpassats i volym, form och höjd för att möta bebyggelsen inom stenstaden som är ett bärande uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad.

Av riksintressets uttryck syns

- Rester av donationsjordarna, landeriepoken
- Det sena 1800-talets storstadsomdaning framträder i planmönster, tät stenstadsbebyggelse i slutna kvarter, gator med olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar och det mondäna Lorensberg
- Den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi. Gatukarakteren med gatsten och gånghållar i bohusgranit, inslag av grönska i stadsbilden

Bedömning påverkan och effekt

- I synbilden blir det en kraftig skalförskjutning efter att högdelen med krona byggts och mötet mellan fyra tydliga stadsbyggnadsepoker – stenstaden, Lilienbergs stadsplan, Svenska Mässans kvarter och 2000-talets evenmangsstad – förändras. Efter byggnationen domineras vyn av den planerade bebyggelsen, idag framträder byggnaderna i de olika kvarteren på lika villkor.

- Planerad bebyggelse avviker i höjd från all annan bebyggelse som vänder sig mot Korsvägen. Podiebyggnaden och verandan har inte någon takform till skillnad från byggnaderna i kvarteren i stenstaden och Lilienbergs stadsplan. I kombination med gestaltningen av verandan, öppen med glasfasad och stål bakom, uppdelad i två plan, så uppfattas den lägre byggnadskroppen – trots anpassning i byggnadshöjd till kvarteren på andra sidan Skånegatan – som monumental och både bredare och högre än grannhusen mot Korsvägen som har sex våningar.
- Den planerade bebyggelsens gestaltning och höjd konkurrerar med den borgliknande hörnbyggnaden i kvarteret Turmalinen med resultat att hörnbyggnaden upplevs krympa.
- Den samlade fondverkan mot Korsvägen som angränsande fasader tidigare skapat bryts upp av den planerande bebyggelsen som varken håller den höjd eller fasaduppyggnad mot Korsvägen som byggnader i omgivande kvarter gör.
- Orienteringen av byggnadskroppen vinkelrätt mot gatan gör att den nya byggnaden möter Korsvägen på ett annat sätt än övriga byggnader runt Korsvägen som möter platsen något vinklade.
- Den öppna entré- och mötesplatsen framför Svenska Mässan byggs in i podiebyggnaden och verandan, den kvarvarande platsen blir en gata.

Genom sin höjd, placering och disposition otydliggör förslaget berättarinnehållet i stadsrummet och riksintressets uttryck. *Det sena 1800-talets storstadsomdaning* framträder i planmönster som förändras genom den nya byggnadens placering. *Tät stenstadsbebyggelse i slutna kvarter, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar och det mondäna Lorensberg* påverkas när planmönster och bestämda hushöjder sätts ur spel. Effekten blir att läsbarheten av stadens utbyggnadshistoria minskar.

Synbild 3 - Vy från bron över Mölndalsån

Upplevelse

Från Mölndalsån går blicken parallellt med den gamla landsvägen från Örgryte. Här framträder Johannebergs landeri i den gröna landeriparken samtidigt som Korsvägen med flankerande bebyggelse anas. Landeriparkens grönska kopplar till grönskan inom Liseberg i synbildens vänstra sida, även den från landeriepoken. I kontrast reser sig Gothia Towers till höger, ett av de tre tornen framträder i vyn och speglar Lisebergs karakteristiska byggnader.

Mellan Svenska Mässan och Lisebergs område går en inglasad gångväg över Örgrytevägen. Den skär av vyn inom synbilden samtidigt som den bidrar till upplevelsen

av området som en knutpunkt med ständig rörelse. Mot Mölndalsån går ett grönt stråk som bäddar in Svenska Mässans lägre bebyggelse.

Synbilden präglas av grönska där vägmiljön blir ett öppet stadsrum som möjliggör mötet mellan grönstråket och den småskaliga bebyggelsen inom Lisebergsområdet med Gothia Towers höga och blanka bebyggelse. Vyn präglas av Evenemangsstråket, där Johannebergs landeri och stenstadens bebyggelse bildar bakgrund.

Av riksintressets uttryck syns

- Rester av donationsjordarna, landeriepoken

- Stenstadens slutna kvarter och det mondäna Lorensberg anas
- Mölndalsån

Bedömning påverka och effekt

Varken synbilden eller de uttryck för riksintresset som syns inom synbilden påverkas visuellt av planerad bebyggelse. Dock bör en synbild från andra sidan Örgrytevägen studeras med hänseende till relationen mellan ny bebyggelse och Gothia Towers.

Synbild 4 - Vy från Skånegatan

Upplevelse

Med utgångspunkt från Skånegatan och blicken vänd mot söder framträder i synbilden Scandinavium med sin karakteristiska form. Bakom Scandinavium syns Svenska Mässans byggnader mot Skånegatan med entré markerad av pelare samt Gothia Towers. På motstående sida gatan flankerar stenstadens kvarter sammanhållna av en jämn takfotslinje. I synbildens slut möts blicken av kvarteret mellan Mölndalsvägen och Eklandagatan som har 1920-tals klassicistiska drag, en fondbild som utgör en pendang till det nationalromantiska hörnhuset på andra sidan Korsvägen.

Av riksintressets uttryck syns

- Stenstadens bebyggelse i tydliga slutna kvarter.
- Terrängpassad stadsbyggnadskonst i Lilienbergs stadsplan.
- Allér och grönska längs med gatorna - inslag i det sena 1800-talets stadsbyggnadskonst.

Bedömning påverkan och effekt

- Den jämna takfotslinjen längs med Skånegatan består men planerad bebyggelse gör att blicken i stället för att landa på fondbild som tegelkvarteret i Lilienbergs stadsplan på södra sidan av Korsvägen utgör, landar på högdelen och kronan.
- Scandinavium som märkesbyggnad längs gatan försvagas genom att blicken dras mot högdelen.

Riksintressets uttryck som framträder i synbilden påverkas till viss del visuellt på ett negativt sätt när det sker en skalförskjutning avseende byggnadshöjder längs gatan och när ett nytt blickfång läggs till som delvis förändrar vyn.

Synbild 5 - Vy från Kungsportsbron

Upplevelse

I vyn från Kungsportsbron framträder stadens första utbyggnadsperiod. Parkstråket som anlades längs med vallgraven ger en visuell paus mellan staden inom vallgraven och den senare stenstaden. Både Stora Teatern och Trädgårdsföreningen bidrar till 1800-talsstadens läsbarhet, så även den långa och raka avenyn. Kungsportsavenyns gaturum byggs upp av de omgivande kvarteren med påkostad bebyggelse från olika tider som flankerar gatan.

Kungsportsvenyn stiger sakta fram till Götaplatsen, formad för Jubileumsutställningen år 1923. Götaplatsen och Konstmuseet avslutar Kungsportsavenyn och bildar en fond för gatan som dragits ut ur den befästa staden. Fasaderna längs avenyn har olika uttryck men hålls samman av samstämmiga takhöjder. Över Konstmuseets varmt gula fond reser sig himlen.

I sydost annonseras Korsvägen av Gothia Towers höga, blanka byggnadskroppar som syns ovan parkstråket.

Av riksintressets uttryck syns

- Det sena 1800-talets storstadsomdaning med tät stenstadsbebyggelse i slutna kvarter, bestämda hushöjder
- Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner
- Kungsportsavenyn, trädkantad huvudgata
- Parkstråket med träd och planteringar med friliggande Stora Teatern och Trädgårdsföreningen
- Del av stadens siluett med en homogen byggnadshöjd

Bedömning påverkan och effekt

- Planförslaget förändrar siluetten och drar uppmärksamheten från Götaplatsens fondmotiv till högdelen och kronan på den planerade bebyggelsen. Idag syns Gothia Towers, men på grund av det mörkt tonade glaset och höjden är de underordnade den ljusa och matta bebyggelsen längs Kungsportsavenyn och blir på så vis inte en del av siluetten i denna synbild.
- Den nya byggnaden upplevs sticka upp ur parkstråket, det är en visuell påverkan som får till effekt att parkbältet delvis fragmenteras.

Av riksintressets uttryck som syns i synbilden påverkas *Del av stadens siluett med en homogen byggnadshöjd samt Parkstråket med träd och planteringar med friliggande Stora Teatern och Trädgårdsföreningen* eftersom högdelen och kronan, en solitär, sticker upp så pass mycket i vyn längs Kungsportsavenyn och gör att blicken dras från riksintressets kärnvärden inom synbilden till högdelen och kronan.

Synbild 6 - Vy från Götaplatsen

Upplevelse

På Götaplatsen är betraktaren omgiven av byggnader med tydlig form- och volymverkan. Konstmuseet flankeras av stadsteatern respektive konserthuset och konsthallen och dessa byggnader trappar upp mot konstmuseet vilket understryker den monumentala ordningen på Götaplatsen och konstmuseets dominans över platsen. Konstmuseet och stadsteatern respektive konserthuset och konsthallen avgränsar platsen visuellt och fysiskt. Byggnaderna avslutas uppåt utan att taken nämnvärt betonas. Platsen är utformad så att betraktaren kommer nära byggnaderna som står stadigt förankrade i marken på socklar av sten.

Ovan konstmuseets terrass syns en av Göteborgs Universitets byggnader och på avstånd anas ett av Gothia Towers.

Av riksintressets uttryck syns

- Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner
- Götaplatsens monumentalitet

Bedömning påverkan och effekt

- Platsen avgränsas visuellt och fysiskt av byggnader med likartade volymer, med fasader i tegel, som avslutas med enkelt markerade takfötter och platta tak. Detta bidrar till att göra stadsrummet sammanhållet och homogent. Över Nya Konst kommer kronan på den planerade bebyggelsen att sticka upp vilket påverkar möjligheten att uppleva den sammanhållna skalan på Götaplatsen. Genom sin synlighet stör den nya byggnaden den samlade monumentaliteten. Detta påverkar upplevelsen av riksintressets uttryck med effekten att läsbarheten av det homogena berättarinnehållet som framträder i synbilden minskar.

Bilaga 1

1. Göteborgs utbyggnadshistoria i ett stadsrum			
Kulturhistoriskt berättarinnehåll	Karaktärsdrag	Utvärderingskriterier	Påverkan och effekt
Från Korsvägen kan en stor del av Göteborgs historia upplevas - från tiden då Korsvägen låg utanför den befästa staden och präglades av landerier , till stenstadens utbyggnad i rutnätsplan , det tidiga 1900-talets terränganpassade stadsplan och evenemangsstadens födelse och utveckling.	Mängden uttryck för stadsbyggnadsperioder och arkitekturstilar uttrycka med hög ambition i kombination med stadsrummets koncentration runt en öppen plats ger en 360°-upplevelse mot historien.	Att Korsvägen har en öppen karaktär som medger fria vyer och siktlinjer över stadsrummet. Där årsringarna och samspelet mellan dessa fortsatt ska vara tydligt utläsbart.	Förslaget innebär en negativ påverkan på berättarinnehållet kring Korsvägen. Föreslagen högdal innebär en skalförskjutning i stadsrummet och ett nytt blickfång som flyttar fokuset från stadsrummets och de olika byggnader och stadsplanemönster som skapar sammanhanget. Vidare innebär den exploatering som prövas att en av årsringarna för Svenska Mässans kvarter delvis rivs och att andra omgestaltas. Verandans två höga öppna våningar och glaset i fasaden tillför en ny materialitet i sammanhanget som inte anpassas till bebyggelsen inom riksintresset.
Landeriepoken är representerad både med byggnader och gröna strukturer. Johannebergs landeri är den äldsta bebyggelsen vid Korsvägen. Även inom Liseberg finns rester av landeriepoken.	Landerimiljön vid Johannebergs landeri, som idag uppfattas som småskalig, bidrar till att skapa rymd runt Korsvägen och ger platsen ett långt tidsdjup. Mot Korsvägen upplevs landeriernas kvarvarande gröna strukturer, både vid Johannebergs landeri och Liseberg. Det gröna stråket är både en kvarvarande del av och en gräns för den historiska staden som tog slut vid Korsvägen och marken utanför utgjordes av landerier med odlingsmark.	Att Johannebergs landeri inte skärmas av mot Korsvägen och att grönstrukturen, både vid Johannebergs landeri och Liseberg, bevaras.	Ingen påverkan eller effekt.
Runt Korsvägen finns exempel på olika stadsbyggnadsideal från olika tider. 1800-talets rutnätsplan med tydlig struktur och Lilienbergs plan från 1920-talet med sin terränganpassade stadsbyggnadskonst samt senare decenniers stadsbyggnadsambition att lokalisera publika byggnader i Evenemangsstråket.	Två tydliga fondmotiv möter Korsvägen på var sin sida om platsen. De byggnader som avslutar kvarteret Turmalinen och Stenskvättan framträder som solitärer mot Korsvägen, mot norr en nationalromantisk borgliknande fasad med rundade former, mot söder en högre, stram och avskalad klassicistisk fasad.	Att byggnaderna mot Korsvägen fortsatt framträder i stadsbilden och ostört kan upplevas som fondmotiv och arkitektoniska helheter.	Högdelen och kronan innebär en negativ påverkan på det kulturhistoriska sammanhanget runt Korsvägen. Det sammanhållna rummet påverkas av högbyggnaden och kronan samt av det faktum att tillbyggnaden inte placeras i samma mönster, snett mot Korsvägen, som omgivande byggnader, vilket blir en tydlig avvikelser.

1. Göteborgs utbyggnadshistoria i ett stadsrum			
Gatornas sträckning som möjliggör långa siktlinjer mot omgivande stadsrum.	Blicken når långt, både över Korsvägen och in i angränsande delar av staden, där gatornas sträckning möjliggör långa siktlinjer. I fondmotiven vid Korsvägen upplevs olika stadsbyggnadsepoker och arkitektoniska ideal vilket ökar förståelsen för Göteborgs utbyggnad genom tiderna.	Att gatustrukturen och stadsplanemönstret fortsatt kan avläsas från Korsvägen.	Placeringen av tillbyggnaden, vinkelrätt mot Örgrytevägen och Skånegatan, gör att gatumönstret och sikten mot omgivande stadsrum förändras. Förslaget innebär en negativ påverkan på Entréplatsen mot Svenska Mässan som försvinner i och med placeringen av podiebyggnaden med veranda i vilken högdelen med krona står. Att den planerade bebyggelsen närmar sig Korsvägen gör att mötesplatsen framför Svenska Mässan och Korsvägen försvagas.
Olika tiders arkitektoniska ambitioner samsas runt Korsvägen. Nationalromantik och jugend i rutnätsstaden samt 1920-talsklassicism i de terränganpassade kvarteren. Här finns även samtida arkitektur (Gothia Towers, Världskulturmuseet och Universeum) och byggnader uppförda och utformade för specifika och offentliga ändamål (Scandinavium). Vid Korsvägen finns också den mångfacetterade bebyggelsen som hör till Svenska Mässan och byggnader tillkomna under andra hälften av 1900- och 2000-talet anpassade till stenstadens bebyggelse.	Välgestaltad och platsspecifik arkitektur med genomtänkta materialval i samtliga kvarter runt Korsvägen. Det öppna och stora sammanhanget gör att byggnaderna och deras olika uttryck upplevs var för sig och inte på bekostnad av varandra.	Att den arkitektoniska mångfalden och ambitionsnivån upprätthålls utan att konkurrens i arkitektoniskt utrymme uppstår	Delar av Svenska Mässans mångfacetterade bebyggelse försvinner och ersätts av en homogent utformad byggnadskropp om än i olika delar med effekt att Svenska Mässans bebyggelse likriktas. Anpassningen till platsen, som Svenska Mässans bebyggelse idag uppvisar mot Korsvägen och Skånegatan samt Örgrytevägen, försvinner eftersom den planerade bebyggelsen i planområdet är en mycket större volym än byggnaderna runt omkring och eftersom entréplatsen, som möter Korsvägen, byggs för med effekt att Korsvägen decimeras. Den planerade bebyggelsen dominerar över platsen och omgivande bebyggelse. Gothia Towers har bedömts utgöra särskilt värdefulla byggnader. tillbyggnaden med högdelen och krona placeras vinkelrätt mot stenstadens rutnätsplan och Örgrytevägen, till skillnad från Gothia Towers, som placerats med avstånd till stenstadens rutnätsplan och Lilienbergs stadsplan och bebyggelsen inom riksintresset. Placeringen, i kombination med gestaltningen av verandans två höga öppna våningar och bakom dessa glas, samt högdelen och kronans höjd gör att de idag monumentala byggnaderna i kvarteren Turmalinen och Stenskvättan som möter Korsvägen samt Gothia Towers förminskas.

2. Lång kontinuitet i utveckling av kommunikationsstråk med omgivande stadsutbyggnad

<i>Kulturhistoriskt berättarinnehåll</i>	<i>Karaktärsdrag</i>	<i>Utvärderingskriterier</i>	<i>Påverkan och effekt</i>
Korsvägen är kommunikationshistoriskt intressant med en lång tradition som korsväg och knutpunkt för kollektivtrafik. Örgrytevägen och Södra Vägen har funnits som viktiga landsvägar in till staden sedan 1600-talet. Dessa vägdragningar gör stadens utveckling avläsbar i den fysiska miljön. I sammanhanget är också spårvagnstrafiken viktig att nämna. Gatornas sträckning medger långa siktlinjer, en effekt av att de dels är planerade stråk och inlemmade landsvägar.	Korsvägen karakteriseras av platsens funktion som mötesplats och kommunikationer. Människor är i rörelse mellan olika transportslag och olika stråk i riktning mot stadens olika delar. Blicken når långt in i stadens anslutande delar.	Möjligheten att uppleva platsens omfattning, gatunätet och de långa siktlinjerna mot omgivande stadsrum.	Förslaget innebär en negativ påverkan på möjligheten att uppleva det kulturhistoriska berättarinnehållet, där blicken dras till högdelen och kronan i stället för mot byggnaderna som utgör fondmotiv runt Korsvägen och längs gatorna. Detta inkluderar Gothia Towers, vilket påverkar möjligheten att uppleva olika stadsbyggnadsepo-ker och arkitektoniska ideal.

3. Folkliv, mötesplats och knutpunkt

Kulturhistoriskt berättarnehåll	Karaktärsdrag	Utvärderingskriterier	Påverkan och effekt
Lisebergs nöjespark och Svenska Mässan som varit verksamma runt Korsvägen sedan Jubileumsutställningen år 1923. båda i ständig förändring i relation till sin omgivning, båda platser för folkliv och möten. Moderna mötesplatser för kultur och folkliv, såsom Scandinavium och Valhallbadet, Universeum och Världskulturmuseet.	Lisebergsområdet ligger inbäddat i grönska på en höjd mot Korsvägen men annonserar sin närvaro genom det karakteristiska Lisebergstornet och Lisebergshjulet. Väl synliga från Korsvägen men också från anslutande stadsrum (Skånegatan, Sten Sturegatan, Södra vägen och Mölndalsvägen) samt från öppna eller högt belägna platser runt om i staden annonserar de både nöjesparkens och Korsvägens läge i staden. Mot Örgrytevägen står de bekanta entrétornen.	Att från olika delar av Korsvägen och anslutande stadsrum kunna orientera sig i relation till Lisebergstornet, Lisebergshjulet och Gothia Towers, byggnader som är förknippade med Korsvägens läge i staden. Att stadsrummet fungerar som en knutpunkt, mötesplats och entrétorg till Svenska Mässan, Liseberg och Universeum/Världskulturmuseet.	Mötesplatsen framför Svenska Mässan försvinner i och med placeringen av podiebyggnaden med veranda. Byggnaden ianspråktar offentlig plats, entréplatsen/mötesplatsen mot Korsvägen vilket även påverkar luftigheten runt Korsvägen. Den höga byggnaden innebär negativ påverkan på möjligheten att uppleva Lisebergstornet, Lisebergshjulet och inte minst Gothia Towers som annonsörer och landmärken för platsen kring korsvägen.
Kvarteret Topasen har tydliga årsringar med byggnader som uttrycker sin tid och funktion.	Svenska Mässan relaterar till Korsvägen genom den medvetet utformade entréplatsen framför det karakteristiska skärmtaket över huvudentrén som kröns av Svenska Mässans välkända logotyp. De tre Gothia Towers har en sammanhållen gestaltning. I deras fasader speglas det omgivande stadsrummet. Tornen är ställda med hörnen mot Örgrytevägen vilket ger en upplevelse av fri placering som avviker från omgivande kvartersstad och skapar en övergång till den mer organiska bebyggelsemiljön på Liseberg och på östra sidan av Mölndalsån. Tornen syns på långt håll och från stora delar av staden. Genom att de står grupperade förstärker de varandras formverkan och markerar Korsvägens läge och Svenska Mässans verksamhet från långt håll. Svenska Mässans byggnader har olika uttryck i olika delar av kvarteret. Mot Skånegatan/Korsvägen är fasaduttrycken lågmälda och volymerna hålls samman genom takfotshöjd och takform. De refererar till bebyggelsen på motstående sida gatan både i form och höjd vilket gör att Skånegatans gaturum mot Korsvägen bildar ett sammanhang.	Att de mångfacetterade och sinsemellan olika byggnaderna inom kvarteret Topasen medvetet förhåller sig till olika stadsrum - genom sammanhållna volymer mot Skånegatans stenstadskvarter, den öppna entréplatsen mot Korsvägen och med tornens visuellt och upplevelsemässigt fria placering.	Förslaget innebär en negativ påverkan på mässområdets entréplats som varit gällande sedan 1920-talet. Befintlig bebyggelse byggs om och täcks för, entréplatsen försvinner, där Gothia Towers ställning påverkas negativt och blir sekundära. Tillkommande bebyggelse placeras vinkelrätt mot Skånegatan/Örgrytevägen, en riktning som även högdelen och kronan följer. Detta avviker från Gothia Towers nogsamma placering mot Örgrytevägen, en placering som gör att tornen upplevs fristående inom kvarteret trots att de är sammanbyggda. Svenska Mässans bebyggelse likriktas och anpassas inte längre till Skånegatan/Korsvägen gällande höjd, takform och gestaltning (glasfasad och våningsantal).

4. Stadens utbyggnad med monumentalt avslut

<i>Kulturhistoriskt berättarinnehåll</i>	<i>Karaktärsdrag</i>	<i>Utvärderingskriterier</i>	<i>Påverkan och effekt</i>
Kungsportsavenyn är dragen söderut, från den äldre staden inom vallgraven och flankeras av påkostade byggnader från olika tidsepoker. Kungsportsavenyn är ett av de tydligaste stadsbyggnadselementen i den stad som byggdes ut efter 1800-talets stora stadsomvandling. Ytterligare kan nämnas Stora teatern, Trädgårdsföreningen och parkstråket längs vallgraven. Götaplatsen var ett stadsbyggnadsbyggnadsprojekt drivet av demokratiska idéer om tillgång till kultur för stadens invånare.	Från den höga sockeln utgör Konstmuseet en dominerande fondbyggnad med stor betydelse för stadsbilden som avslutning på den breda Kungsportsavenyn. Götaplatsen är Göteborgs mest genomarbetade och monumentala stadsrum med tidstypiskt utformade byggnader, solitärer i tegel och sten. Platsen karakteriseras av tyngd och högtidlighet som bland annat skapas av byggnadernas horisontella blockverkan och pampiga arkitektoniska uttryck.	Att fortsatt kunna utläsa 1800-talets stadsbyggnadselement och uppleva Götaplatsen som ett ostört fondmotiv och en sammanhållen helhet uppbyggd av monumentala solitärer.	Planerad bebyggelse är synlig inom värdekärnor för riksintresset från Kungsportsavenyns stadsrum och från Götaplatsen samt i och ovan parkstråket och befinner sig på så vis i upplevelsen av flera av riksintressets uttryck. Högdelen och kronan sticker högt upp ovan den sammanhållna takfotslinjen längs avenyn vilket drar uppmärksamheten från den samlade bebyggelsen längs paradgatan som visar riktningen för stadens utbyggnad.

Källor

Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Korsvägen med omgivning. Stadsbyggnadskontoret Göteborg, 2014. Antiquum AB

Kulturmiljövårdens riksintressen i centrala Göteborg, antikvariskt planeringsunderlag. Stadsbyggnadskontoret Göteborg, 2020. WSP

Lindgren, Anette, Peter, Sanja & Reuter Metelius, Anna, Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse Del III Moderna Göteborg : ett kulturmiljöprogram för Göteborgs stad : en översikt och ett kunskapsunderlag över utbyggnadsperioden 1955-1975, Göteborgs stad, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg, 2017

Lönnroth, Gudrun (red.), Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. D. 1, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg, 1999

Lönnroth, Gudrun (red.), Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. D. 2, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg, 2000

Gällande planer - Göteborgs stad
Historiska fotografier - Digitalt museum
Historiska kartor - Göteborgs stad

<https://svenskamassan.se/utforska-oss/om-oss/historia/> 2022-06-27

Kontaktuppgifter
Sweco Sverige AB | Göteborg
Sweco Architects
www.sweco.se